

Örkény István

Tóték

Ha egy kígyó (ami ritkaság) fölfalja önmagát, marad-e utána egy kígyónyi úr? És olyan erőhatalom van-e, mely egy emberrel ember voltát megetethetné? Van? Nincs? Van? Fogas kérdés!

Tábori lap

Kedves Szüleim és Ágika! Tegnap értesültem, hogy szeretett parancsnokunk, Varró Őrnagy úr, megrendült egészségi állapota miatt kéthetes betegszabadságra hazautazik. Rögtön hozzá siettem, és megpróbáltam rábeszélni, hogy az öccsék lármás, poros fővárosi lakása helyett vegye igénybe kedves szüleim vendégszeretetét, de ő elhárította a meghívást azzal, hogy megrongált idegállapotában nem akar senkinek terhére lenni. Valóban, a partizánok nagyfokú zaklatása miatt szeretett őrnagy urunk súlyos álmatlanságban szenved, továbbá a szagokra is érzékeny. Egyes szagokat nem tud elviselni, mások viszont, pl. a fenyőszag, megnyugtatják. Szerencsére eszembe jutott, hogy az öccsék lakása nincs messze a Spódium-gyártól, ahol dögöt dolgoznak föl. Újra hozzá siettem, és leírtam neki a mátraszentannai házat, a napfényes kertet, a kilátást a Bábonyra, továbbá azt a finom fenyőillatot, mely a bartalaposi völgyre ráterült, és képzeljétek! őrnagy urunk elfogadta a meghívást! Indulásának időpontja, ha addigra a partizánok zaklatása alábbhagy, a jövő hét elejére várható. Gondolhatják, hogy ez mit jelent nekem! A szabadságos vonat Kurszkból indul, és ő máris megígérte, hogy a zászlóalj gépkocsiján elkísérhetem, Istenem, megfürödhetek!

ELSŐ FEJEZET

Mátraszentanna kicsi hegyi község. Csatornázása nincs. Ahhoz, hogy valakinek vízöblítéses árnyékszéke legyen, külön kútszivattyút kell felszerelnie. Ilyet azonban csak Cipriani professzor, a község egyetlen villatulajdonosa mondhatott a magáénak. A többiek álmodni se mertek róla.

Tóték se. Tótéknak, mint a többi kisembereknek, csak budijuk volt.

Tóték háza előtt a műúton egy rossz szagot árasztó szivattyús lajt állott, melyből karvastagságú, bordázott cső vezetett be a léckapun, át a dáiák között, el a ház oldala mellett, egyenesen a bokros violák árnyékában meghúzódó budiba.

- Hát pumpáljak, vagy ne pumpáljak? - kérdezte Tót Lajostól a lajt tulajdonosa.

- Az attól függ, hogy bűdös van-e vagy nincs; én azonban már úgy megszoktam a szagot, hogy ezt a doktor úrnak kell eldöntenie - válaszolta Tót.

A lajt tulajdonosa néhány mély lélegzetet vett, miközben csukva tartotta a szemét. Aztán így szólt:

- Őszinte leszek. Jelenleg a Tót úr árnyékszékének a szaga kissé szúrós, de nem kellemetlen.

- Ha szaga van, akkor pumpáljunk - mondta Tót. - Gyulánk életéről van szó, kedves doktor úr.

A lajt tulajdonosának jogi doktorátusa volt, de a budítisztítással kétszer annyit keresett, mintha az ügyvédi hivatást választotta volna. Töprengő arccal szaglászta a levegőt.

- Nem könnyű okosnak lenni, kedves tűzoltóparancsnok úr. Tegyük föl, hogy belekezek a szivattyúzásba. Mi történik? A massa megbolydul, és én hiába ürítem ki a gödröt, csak rontok a helyzeten, ahelyett hogy javítanék. Most viszont, amíg a massa nyugalomban van, a tetején levő száraz kéreg nagymértékben akadályozza a szagképződést.

- Hát akkor mi a teendő, kedves doktor úr?

- Nézetem szerint a két rossz közül a kisebbiket kell választani. Kérdés, milyen mértékben érzékeny az őrnagy a szagokra. Mit írt erről a kedves fia?

- Gyulánk csak azt írta, hogy érzékeny.

- Hát akkor miből gondolja, hogy zavarni fogja a szag?

- Mert egyszer egy lakónk már panaszkodott rá - mondta gondterhelten Tót. - Pedig az nem is őrnagy volt, csak hálókocsikalauz.

- Kedves tűzoltóparancsnok úr! - mondta egy kis töprengés után a lajt tulajdonosa. - Hadd beszéljek nyíltan. Az ilyen régi ügyfeleimet amúgy se szoktam félrevezetni, pláne, ha ekkora a tét. A dolog úgy áll, hogy a szivattyúzás után a teljes szagtalanság eléréséhez - ha ugyan létezik egyáltalán a teljes szagtalanság ezeknél az árnyékszékeknél - minimum négy-öt hét szükséges. Van ennyi idő a vendég érkezéséig?

- Ó a legelső szabadságos vonattal érkezik.

- Akkor inkább ne csináljunk semmit.

- Köszönöm a szíves felvilágosítást - mondta Tót. - Ha szabad kérdeznem, mennyivel tartozom?

- Csak a szivattyúzás kerül pénzbe - mondta a lajt tulajdonosa. - A tanácsadás énnám díjtalan.

* * *

Mátraszentannáról Eger felé menet reggel 5.30-kor indul az első távolsági busz. (Van még kettő: 13.20 és 18 órakor.) Tótné a déli járáttal ment le a városba, és egyenesen az Apolló Moziba sietett. Az előcsarnok üres volt, csak a pénztárban ült egy kopasz férfi. Bizonyára Aszódi úr, az új tulajdonos.

- Ha szabad kérdezni, nem Aszódi úrnak tetszik lenni?

- Az vagyok. És maga kicsoda?

- Régebben, még a Berger úr idejében, én voltam itt a takarítónő.

- Beszéljen halkabban - figyelmeztette az új mozis, mert a teremben folyt az előadás, az ajtók pedig, a déli meleg miatt, félig nyitva álltak. - Maga a Tótné, vagy maga a Mariska?

- Én Tótné vagyok, de Mariska a keresztnemem.

- Úgy látszik, két néven hallottam emlegetni - suttogta az új mozis. - Mindenki nagyon dicsérte magát.

- Ennek nagyon örülök, Aszódi úr kérem. Tizenkét évig jártam a Berger úrékhoz. Az asszony kósért evett, az úr csak franciást; de nemcsak főztem, hanem takarítottam is.

- És hajlandó volna újra beállni? - érdeklődött az új mozis. - A mostani takarítónő ugyanis fél a sötétben.

- Jelenleg nem - mondta Mariska. - Én most már csak kis- és nagymosást vállalok, és ráadásul vendégségbe várjuk a fiam parancsnokát. Épp emiatt volna egy kérésem Aszódi úrhoz. Tessék nekünk két hétre idekölcsonözni a vaporizatórt.

- Miféle dolog az? Valami gőzgép?

- Nem, kérem. Régebben, még a Berger úr idejében, a mozi illatosítására használtuk.

- Valami füstölőszerű? - érdeklődött az új mozis.

- Úgy kell vele bánni, mint egy biciklipumpával - magyarázta suttogva Mariska. - Arra a két hétre, ameddig a vendégünk itt lesz, életkérdés, hogy fenyőillatot tudjunk csinálni.

- Hát csak vigye - suttogta jólelkűen az új mozis. - Bár én azt se tudom, van-e az nekünk.

- Még a Berger úr idejében ott tartottuk azon a csigalépcsőn, amelyik a vetítőbe vezet.

- Nézze meg, lelke - mondta az új mozis. - Csak vigyázzon, mert a lépcső nyikorog.

Mariska lábujjhegyen ment föl a csigalépcsőn. A vaporizátor ott lógott, ugyanazon a szögön, mint a Berger úr idejében.

* * *

A mátraszentannaiak egyik fő jövedelmi forrása a szobák bérbeadása volt. Sajnos, az IBUSZ fizetővendég szolgálat a rossz ivóvízre és a csatornázás hiányára hivatkozva a C/2-es, vagyis majdnem az utolsó kategóriába rangsorolta a községet; ennél fogva jobbára pénztelen kistisztviselők, ágrólszakadt nyugdíjasok jártak ide üdülni. Egy őrnagyot vendégül látni, a háborútól függetlenül is, égbemenetel számba ment.

A háború harmadik nyarán azonban nemcsak Tóték tanító fia katonáskodott, hanem a családok kb. 60%-ának volt olyan hozzátartozója, aki a fronton szolgált. Az őrnagy ide-érkezése a többiekben is babonás várakozást ébresztett, mintha a vendég pusztai ittlétével a község minden katonáskodó fiának valami védettséget jelentene.

Ezt azonban Ágika nem tudta. Azt se tudta pontosan, mit jelent őrnagnak lenni. Ő a mátra-szentannai tüzoltóparancsnokot tekintette a világ legmagasabb rendfokozatú katonájának. Ráadásul abban az érzékeny életkorban volt (tizenhat múlt), amikor a lányok semmitől se félnek úgy, mint a kinevettetéstől.

- Ne is tessék haragudni - mondta az édesanyjának. - Ezt nem kívánhatja tőlem az anyu.

A község lakosai az üdülővendégek érdekében gyakran megsegítették egymást. Tótné, aki ki se látszott a házimunkából, összeírta, kitől mit kérjen kölcsön Ágika. (Kínai mintás ágyterítőt: Kasztrineréktől, pudingformát Tomaji plébánostól, kocsonyának való zselatint Cipriani professzor szakácsnőjétől stb., stb.) De hogy egy érzékeny korú lány, nevetséges játékszekeret hurcolva maga után, egy csomó nevetséges holmiért végigkunyeralja a községet? Ezt nem kívánhatja egy anya.

Itt tartottak, amikor megjelent Tót.

Egy homlokráncolás nélkül nézett a lányára.

- Miről beszélgettek, kislányom? - kérdezte szelíden.

Ágika elpirult. Ahol az apja megjelent, szálas, hatalmas termetével, csillogó tüzoltósisakjában, türelmes, nyugodt tekintetével, eltörpültek az ilyen problémák.

- Semmiről - mondta. - Megyek segíteni az anyunak.

Megfogta a játékszeker rúdját, elindult húzódás nélkül, de azért kelletlenül. Csakhogy mi történt? Mindjárt az öreg Kasztrinerék, akiknek ötölve-hatolva előadta az anyja kérését, lázas izgalomba jöttek.

- És ki az a vendég, akinek az ágyterítőt kéritek?

- Valami katona - mondta Ágika, s egy kicsit hátralepett, jelöl, hogy ettől a katonától távol tartja magát.

- Milyen katona?

- Valami őrnagy.

- Hogy került hozzátok egy őrnagy?

- Úgy, hogy ő Gyulánk parancsnoka.

- Édes jó Istenem! - képedt el Kasztrineréné, akinek nemcsak a fia, hanem egy unokaöccse is a szovjet fronton szolgált. - Meséld el az egészet töviről hegyire.

Ágika kora délelőtt indult útnak, s csak délután vetődött haza. Időközben a játékszeker megtelt kölcsönkért holmival, ő maga pedig a közérdeklődés és közirigység középpontjába került. Újra meg újra elmondatták vele a nagy eseményt. Izgalmukban majd szétszedték, minden jóval kínálgatták, valósággal ünnepelték, aminek az lett az eredménye, hogy az őrnagy, akitől kezdetben valósággal borzadt, óráról órára vonzóbbá változott, s egyre jobban hasonlított az apjára. Ugyanolyan magas, ugyanolyan délceg. Szakasztott az apu szép, tempós mozgása. És milyen bátor! És milyen gavallér! Nincs is pénztárcája. A papírpénzt kis gombócokba gyúrva hordja a zsebében; ha fizetni kell, csak odagurít egy golyót. A katonái istenítik, a szovjetek viszont, ha meghallják a nevét, fejvesztetten menekülnek az erdőbe... Egy hős!

A végén már úgy felhevült Ágika, hogy haza se bírt menni, csak a játékszekeret lökte be a kertajtón. Továbbment, egészen odáig, ahol a műút elkanyarodik, elfogynak a házak, és semmi se zavarja a kilátást a Bábony erdőborította csúcsára és a kies bartalaposi völgyre. Itt a szél is szabadabban fúj. Ágika belefeszítette fölhevült testét és szépen gömbölyödő mellecskéit, és megittasult, tágra nyílt szemmel suttozta maga elé:

- Egy katonatiszt! Egy katonatiszt! Egy katonatiszt! Egy katonatiszt!

* * *

Sürgöny

Értesítjük, hogy Tót Gyula zászlós (Tábori posta 8/117) az ellenséggel folytatott harcban hősi halált halt.

Magyar Vöröskereszt

* * *

Mátraszentannán mindjárt a háború kitörésekor behívták a postást. Helyette egy púpos, félkegyelmű, hebegő beszédű alak vállalta a levélhordói teendőket. Mindenki csak Gyuri atyusnak hívta.

Gyuri atyusnak voltaképpen csak az egyensúlyérzékével volt baj, de az se súlyos. Délelőttönként, amikor széthordta a leveleket, pontosan a műút képzeletbeli felezővonalán járt, és nem szerette, ha e szimmetriát megzavarta valami. Ott heverő tárgyakat az árokba rugdalt, ha pedig valaki, a postáját várva, türelmetlenségében rálépett az útestre, annak büntetésből csak másnap kézbesítette a leveleit.

Amikor az artézi kúthoz ért, fölébe hajolt, és úgy igazította be magát, hogy tükörképe pontosan a kút középpontjából nézzen vissza rá. Sokszor megszidták, meg is kergették, abban a hiszemben, hogy beleköpdös a vízbe. Ez nem volt igaz. Gyuri atyus csak egy finom, selyemszál vékonyságú nyálfonalat bocsátott ki a szájából, s mihelyt sikerült a fonálkát a kút képzeletbeli tengelyében meghimbálni, mindjárt visszaszippantotta ajka közé. Ettől valahogy felfrissült.

Hogy ki mikor kapott levelet, abba is belejátszott Gyuri atyus szimmetriaérzéke. Például gyűlölte Cipriani professzort, az európai hírű ideggyógyászt, akinek autója sokszor állt a villa kapuja előtt, az országút szélén, bántóan aszimmetrikus helyzetben. Annál jobban szerette viszont a Tót családot, elsősorban magát Tót Lajost.

Őbelé valósággal szerelmes volt. Gyakori, hogy a toprongyosok emberfölötti lényt látnak az egyenruhát viselőikben, a nyomorékok a hibátlan testalkatúakban. De ez még nem minden. Tót Lajos mindig adott magára. Senki nem láthatta félrekapott sisakban vagy valamelyik zsebéből kifityegő zsebkendővel. Gyuri atyus szemében ő volt az emberi szimmetria szuperlatívusza, mert még a haját is pontosan középen választva viselte, vagyis, ha az ember Tót Lajost egy éles késsel kettészelte volna, akkor a választéktól lefelé két teljes egyforma félre esett volna széjjel, amit pedig még egy tojással is bajos megcsinálni.

Ennek köszönhatték Tóték, hogy kizárólag jó híreket kaptak a frontról. Gyula egyik tábori lapját (pedig csak könnyű lefolyású kolbászmérgezésről volt benne szó) Gyuri atyus merő jóakarattal megsemmisítette.

A mátraszentannai postahivatal ablaka az udvarra nyílt. Alatta, az íróasztaltól kartávolságnyira esővizet hordó állt, tele megzöldült, megkocsonyásodott vízzel. Gyuri atyus, miután gondosan átnézte a napi postát, ide dobálta a megsemmisítésre ítélt leveleket.

Ide került, ugyanazon a napon, egy aranyszegélyű meghívó, mely Cipriani professzort és nejét a kormányzói pár gardenpartyjára invitálta, valamint az a vöröskeresztes sürgöny is, mely Tót Gyula halálhírét hozta. Ezzel nemcsak a professzorék kaptak egy fricskát, hanem a kedves Tótékat is sikerült megkímélni a gyászhirtől. A világ egyensúlya helyreállt.

Délben, amikor Gyuri atyus az utcán szembetalálkozott a tűzoltóparancsnokkal, már messziről kacsingatott rá, jeléül, hogy föl a fejjel, míg ő a postás, addig a kedves családot nem éri baj. Jókedvű pislogása fel is tűnt Tótnak.

- Minek örülsz, Gyuri atyus? - kérdezte.

- Ami van, nem jól van, de lesz ez még így sem! - válaszolta a postás egy torz vigyorral, ami nála a mosolyt helyettesítette.

- Más újság nincs?

- Máskülönben minden rendben van.

Tót meghívta egy pohár borra. Koccintottak, ittak az ő zászlós fia egészségére.

* * *

Mátraszentanna eldugott hegyi fészek, ahová csak ritkán érkeznek őrnagyok. Egy szép júliusi reggelen azonban az Egerből érkező menetrendszerű buszról kivételesen kettő szállt le.

Az egyik a még mozgó járműről ugrott le. Sudár, jó fellépésű, parancsoló kinézésű ember volt, akinél őrnagyabbat álmodni se lehet. Épp ilyennek képelték Gyula parancsnokát.

Furcsállották, hogy a vendég körül se néz, hanem biztos léptekkel elindul a volt Klein-féle vendéglő kerthelyisége felé.

- Őrnagy úr! - kiáltotta utána Tót, de ő vissza se nézett. Csak a kerthelyiségben érték utol. Körülállták, és szívrepesve nézték; ő azonban igen barátságtalanul rájuk mordult.

- Miért molesztálják az embert?

- Mélyen tisztelt őrnagy úr - mondta Tót. - Én vagyok a Tót.

- De mit akar tőlem?

Tót egy bátorító pillantást vetve rá, odatolta a lányát.

- Szeretettel üdvözljük az őrnagy urat, és kívánjuk, érezze jól magát szerény otthonunkban - mondta lámpalázás hangon Ágika, és átnyújtott egy piros rózsacsokrot.

- Maguk összetévesztenek valakivel! - válaszolta bosszúsan az őrnagy. - Én a mátraszentmiklósi tiszti üdülőbe utazom, és csak most látom, hogy ez nem Mátraszentmiklós, hanem Mátraszentanna.

Sarkon fordult. Visszarohant az autóbuszhoz. A rózsákat magával vitte.

Tóték értetlenül bámultak utána, aztán ijedten egymásra néztek, és kirohantak a sörkertből.

A másik őrnagy, aki csak az ő őrnagyuk lehetett, ott állt és várt az autóbuszmegállónál.

Tót egy kis csalódást érzett. Hát ilyen alacsony termetű ember is lehet őrnagy? S ez nemcsak termetre volt kisebb az előző őrnagnál, hanem ütöttebb-kopottabb is. Roggyant csizmában, napszitta tábori sipkában, törődötten álldogált az artézi kút kávéjának támaszkodva... Csak Ágika nem csalódott benne. Neki ugyan a másik őrnagy is tetszett, emettől azonban el volt ragadtatva. A zsírpecséteket a zubbonyán vérfoltnak nézte, s úgy bámult rá, mintha elevenné vált volna egy golyó szaggatta, löporfüstös harci zászló. A legszívesebben megcsókolta volna, mint egy ereklyét.

Tót a bemutatkozás és az üdvözlések után mentegetőzni próbált, de az őrnagy föl se vette, s egy kézlegyintéssel intézte el az iménti személycserét, pedig köztudomású, hogy az ilyen magas állású személyek milyen sértődékenyek.

Tóték már-már megnyugodtak. Ekkor azonban újabb félreértés felhője borult erre a találkozásra, melyre a két őrnagy összetévesztése már némi árnyékot vetett.

Tény, hogy az őrnagy kissé fátyolozott hangon beszélt, mintha a hosszú utazás minden porakorma a hangszálaira rakódott volna. Ez azonban nem mentség, mert ha fakón is, elég érthetően beszélt.

Mégpedig ezt mondta:

- Nem is hittem volna, hogy már ekkora a kedves lánya!

Ezt az udvarias kijelentést azonban Tóték - kivétel nélkül mind a hárman! - a következőképpen értették:

- Csak azt szeretném tudni, kinek ilyen bűdös a szája!

Döbbsen álltak. A legdöbbsentebben Tót, aki - minthogy más választása nem volt - rögtön visszatartotta a lélegzetét.

A dolog megértéséhez tudni kell, mennyit fáradoztak Tóték, hogy jószagúvá tegyék a házuk táját. A kerti budít körülültették illatos rezedapalántákkal. Naphosszat szellőztettek, s aztán a vaporizátorral minden zugot telefújtak a fenyőszaggal. S ilyen előzmények után egy Tót Lajos, volt vasutas, jelenlegi községi tűzoltó, aki éles eszéről és józan megfontoltságáról ismeretes, leült, és bekebelezte szokásos reggelijét, egy pohár pálinkát és három fokhagymás pirítóst!

A felesége meg a leánya rémülten nézett rá, s az ő tekintetüket követve az őrnagy is Tóra pillantott. Amikor ennek arca vörösödni, szeme dülledni kezdett, homlokát pedig kiverte a verejték, udvariasan megkérdezte:

- Nem érzi jól magát, kedves Tót?

- Azért bánkodik szegénykém - magyarázta Mariska -, mert fokhagymás pirítóst reggelizett.

Az őrnagy tetőtől talpig végigmérte a tűzoltót, aztán így szólt:

- Nézzék, Tóték. Az én idegrendszerem súlyosan megsínylette a kilenc hónapos frontszolgálatot, amiben oroszánrésze volt a partizánok fondorlatos hadviselésének. Ezt én maguknak úgyis hiába magyarázom, de azért elmondok egy példát, hogy legalább fogalmat alkothassanak a helyzetről.

Példaképpen egy disznóölés részleteit mesélte el, amikor rajtuk ütöttek a partizánok, elhurcolták a disznót, és kis híján le nem mészárolták az egész zászlóalj-parancsnokságot.

A két nőt lebilincselte az őrnagy elbeszélése, csak a házigazda nem adta jelét az érdeklődésnek. Ezt az őrnagy is észrevette.

- Magát nem érdekli, amit mondok?

Tót nem válaszolt, csak egy kicsit még lilább lett.

- Jaj, dehogynem! - tiltakozott helyette Mariska.

- Mi csak azt halljuk, hogy a front meg front meg front - tette hozzá csillogó szemmel Ágika. - De hogy mik történnek ott, arról mostanáig fogalmunk se volt.

- Vajon miért ilyen szilvaszínű a papa? - érdeklődött a vendég.

- Mert nem meri kilehelni a fokhagymaszagot - mondta Mariska.

- Azonnal tessék lélegzetet venni! - szól rá az őrnagy Tótra.

Ez meg is történt. Tót szabályosan lélegzeni kezdett, amitől a szeme visszatért üregébe.

- Máskor ez ne forduljon elő - mondta rosszállóan az őrnagy. - Elvárom, hogy ne legyenek tekintettel az idegállapotomra. Fegyelmezett ember vagyok, és tudok magamon uralkodni... Mi van ott a hátam mögött, kedves Tót? - kérdezte hirtelen.

- Csak a volt Klein-féle vendéglő és a paplak.

- Akkor jó - nyugodott meg a vendég.

Kijelentette, hogy a világért sem akar a háziak terhére lenni, és ha észreveszi, hogy a jelenléte veszélyezi őket, inkább elutazik... Azt kérte, hogy tekintsék a személyét úgyszólván levegőnek; eközben azonban több ízben hátranézett, majd újra Tóthoz fordult:

- Lát valami rendellenességet a hátam mögött?

- Semmi különöset, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Mert mindig odanéz.

- Én kizárólag a mélyen tisztelt őrnagy urat néztem.

- Nézzék, Tóték - mondta az őrnagy. - Már az is elég, hogy a világ egy része állandóan az ember háta mögött van. Minek ezt a bajt még azzal is súlyosbítani, hogy valaki folyton odanéz?

Egy kis csönd lett. Tóték tanácstalanul álltak. Nem nagyon értették, mit nehezményez az őrnagy, csak azt látták, hogy most is hátra-hátrafordul, pedig épp ebédidő volt, s az utcán egy teremtet lélek se mutatkozott. Mi baja lehet? - tűnődött Mariska. Minden vágya az volt, hogy a kedves vendég a lehető legjobban érezze magát, hiszen egyetlen sértő vagy zavaró emlék, néhány hét múlva, talán a fia életébe kerül... Ez a tudat felfokozta aggodását; már ott tartott, hogy egy porszem, mely az őrnagy szemébe esik, őt könnyeztetni meg... Ezt nem hagyhatta annyiban.

- Vigyázz egy kicsit, hogy hová nézel, édes, jó Lajosom - mondta szelíden.

- Hát hová nézek én? - kérdezte ingerülten Tót.

- Tessék oda nézni, ahová jólesik - mondta tartózkodóan az őrnagy. - Nekem se igényeim, se extra kívánságaim nincsenek.

E szavakat megnyugtatósnak szánta, de mégse nyugtatta meg velük Tótékát. Ha egy bajnak nem ismerjük az okát, nehéz rá orvosságot találni. Tót előbb lesütötte, majd égnek emelte tekintetét, aztán megpróbált a testtartásán változtatni, de ez is csak félmegoldásnak bizonyult. Most ugyanis az őrnagy már nemcsak a fejét kapkodta, hanem ide-oda forgolódott, úgyhogy előbb-utóbb minden a háta mögé került.

Amikor a felnőttek esze csődöt mond, néha a gyermekek mentik meg a helyzetet. Most is ez történt.

- Mondok valamit! - kiáltotta üde hangocskáján Ágika. - Ha egy kicsit a szemére húzza a sisakját, akkor egészen mindegy, hogy hová néz apu.

- No még mit nem! - morogta méltatlankodva Tót.

- Azért csak gondolkozz rajta, édes, jó Lajosom - mondta Mariska.

A községi tűzoltók egyenruhájának legfeltűnőbb tartozéka a sisak volt; ennek homlokrészén kerek plakett díszelgett, amelybe bele volt vésve: Községi tűzoltó, a plakett alatt pedig ellenző

védte a tűzoltók szemét a szikráktól. Az észak-magyarországi Községi Tűzoltóság ügyrendi szabályzata szerint a tűzoltó teste függőleges tengelyének, valamint a sisak vízszintes tengelyének 90°-os szöget kell bezárnia. Persze, Tót Lajos nem az az ember volt, aki ilyen sorsdöntő percekben a paragrafusokra gondol; ő a kinevetéstől félt, vagyis a szíve mélyén, a tekintélyét akarta megóvni.

Őt ugyanis Mátraszentannán általános megbecsülés övezte. Amíg községi tűzoltóvá nem választották, a környékeliek „tűzfészeknek” csúfolták a községet. Pedig az elődje, egy cingár, izgulékony, tettvágytól buzgó tűzoltó, egész nap veszekedett, lótot-futott, nem hagyta nyugton a lakosságot. Próbariadókat tartott, nyakatekert tilalmakat rendelt el, megbírságolta a járókelőket, ha égve eldobták a cigarettájukat - és mi lett az eredmény? Tűzvész tűzvész után.

Tót Lajos nem csinált effélét. Úgy látszik, a rátermett tűzoltónak már a fellépésében benne rejlik mindaz, amivel a tűz kitörése megelőzhető. Naponta bejárta a községet mutatós egyenruhájában, mely pompásan feszült széles termetén, szóba ereszkedett a járókelőkkel, benézett az ismerőseihez, s habár tűzrendészeti kihágásokra soha célzást sem tett, mégis, ha valahol egy csikk füstölgött, ketten-hárman is igyekeztek, hogy ki taposhat rá előbb. Ügyködésének tizennégy esztendeje alatt egyetlen tüzeset sem fordult elő.

Tekintélye azonban nem szorítkozott tűzrendészeti kérdésekre. Esküvőkön ő ült a főhelyen. Örökségi viszályokban övé volt a döntő szó, s hozzá fordult, aki át akarta rakni a kályhát. Halálesetknél is csak akkor hívták a halottkémet, ha ő már kimondta a szentenciát:

- Kiszzenvedett, szegény.

Pedig sem a kályharakáshoz, sem jogi ügyletekhez, sem a sonkapácoláshoz nem értett jobban, mint más. Ő mindig azt mondta, amit a többiek is mondtak volna, legföljebb egy szempillantással hamarabb. Minthogy a többiek nem tudták, hogy amit Tót mondott, az nekik is eszükbe jutott volna, a tűzoltóparancsnok községszerte okos ember hírébe került. Amit ő tett, az jól volt téve. Ha odébb rugott egy követ, az mindig a kellő ponton állt meg, a maga végleges és egyetlen lehetséges helyén, akárhol volt is az a pont. A tekintély ugyanis olyan, mint egy pecsét; semmi köze a szóban forgó okmányhoz, de ennek mégis amattól lesz hitele.

Az ő helyében kétszer meggondolta volna mindenki, hogy fényes nappal szemébe húzott sisakkal sétáljon végig Mátraszentanna egyetlen forgalmas útján. Ő azonban engedett Mariska könyörgő tekintetének, melyből mintha a szeretett fiú szeme nézett volna rá. Homlokába húzta a sisakot.

- No - morogta aztán. - Tessék. Mit akartok még?

- Semmit - mondta a felesége. - Nagyszerű ember vagy, édes, jó Lajosom.

- Nem is áll rosszul - tette hozzá Ágika. - Sőt, így még csinosabb az apu!

- Ennél jobb megoldást álmodni se lehet - ismerte el az őrnagy.

Tót komor arccal fogadta az elismerést, s akkor se derült föl, amikor közrefogták az őrnagyot, és hazafelé indultak a műúton. Pedig ha nem szemébe húzva viseli a sisakját, elmondhatta volna, hogy valóságos diadalmenetben vonultak végig Mátraszentannán. Amerre elmentek, ablakok nyíltak, függönyök libbentek, árnyékok tolódtak el. Szabóék kicipelték béna nagyapjukat az udvarra, s Gizi Gézáné (egy rossz hírű nő) nagy sietve lekapkodta kötélén száradó alsóneműi közül a szemérembántókat, s közben a lepedők függönye mögül alaposan szemügyre vette Tóték őrnagyát. A szekerek megálltak, a gyerekek abba hagyták a játékot, és tátott szájjal bámultak utánuk.

Maga az őrnagy mit sem vett észre ebből az érdeklődésből. Őt egészen más természetű jelenségek foglalkoztatták. Például gyanakodva be-benézett a házak előtti csatornagyűrűkbe. Figyelmes lett egy darab spárgára, mely a betonon végigtekerőzve, eltűnt az útszéli gízgázban. Ezt óvatosan kikerülte, és odaszólt Tótéknak:

- Vigyázat! Ne lépjenek rá!

Később, amikor egy cserkészcsapat jött szembe, s a parancsnokuk váratlanul a sípjába fűjt, beállt egy útmenti fa mögé.

- Hogy mernek ezek a kölykök füttyörészni? - kérdezte dühösen.

Kisvártatva, amikor folytatták útjukat, megjegyezte:

- Mindig elfelejtem, hogy itthon vagyok.

Már érkezéskor fáradt volt. Ez a hosszú séta, a vele járó ijedelmekkel, még jobban kimerítette. Amikor Tóték házához érkeztek, már alig állt a lábán. Egy pillantásra sem érdemesítette Mariska híres dáliaíait, sem az üveges verandáról nyíló gyönyörű kilátást, még az egész házat betöltő fenyőillatot se vette észre. Tehetetlenül tűrte, hogy a házigazda meg a felesége levetkőztessék, pizsamába öltöztessék, ágyba fektessék. Alighogy lefeküdt, mély álomba zuhant, melyből csak napszálltakor ébredt föl.

Amikor a szeme már lecsukódott, az álom küszöbéről még odaszólt Mariskának:

- Kedves Mariska, ha esetleg egy pópának öltözött öregasszony lépes mézet akarna sóra cserélni, legyen szíves, lövesse főbe.

- Minden rendben lesz, mélyen tisztelt őrnagy úr - nyugtatta meg Tótné.

Lábujjhegyen kilopakodott a verandára, s könnybe lábadt szemmel felsóhajtott:

- Szegény drágám!

- Mennyit szenvedhetett! - tette hozzá Ágika.

Ő is a könnyét nyelte. Csak Tót állt komoran, részvétlenül. Valami bizonytalan érzés motozott benne.

- Csak azt szeretném tudni, hogy mi baja velem - morogta.

- Te szereted az ördögöt a falra festeni, édes, jó Lajosom - mondta a felesége.

- Már nézni se merek sehová, mert csak felingerlem vele - töprengett Tót.

- Majd megszeret! - bátorította Mariska. - Csak aludjon egy jót! Csak szedje össze magát egy kicsit! Hiszen téged mindenki szeret!

Tót csak a fejét csóválta, mint aki nem sok jóval biztatja magát. S mintha kételyeinek visszhangja volna túlhan, Ciprianiék kertjében, a professzor Hektor nevű díjnyertes farkaskutyája vészjóslóan felvonított.

MÁSODIK FEJEZET

Varró őrnagy késő délutánig aludt.

Tótnának és Ágikának tele volt a két keze munkával. Miközben ők sütöttek, főztek, mostak, vasaltak, addig a ház ura a látogatókat fogadta. Sokan, akik a délelőtti bevonulást elmulasztották, látni szerették volna az őrnagyot. Tót lábujjhegyen a betámasztott ajtóhoz vezette őket, rést nyitott rajta, és suttogva szólt:

- Tessék csak nyugodtan nézelődni.

Nem siettette az érdeklődőket. Mindenki jól szemügyre vehette az alvó vendéget; így Bakos kisasszony, a tanítónő, Tomaji plébános úr, Sós-kúti Sándor, az aggregátor gépésze és sokan mások. Utolsóul Lőrincke jelent meg, a szomszédban lakó vasutas, aki Tótnak még vasutas korából állítólag jó barátja, valójában azonban irigye volt.

Irigységét megkettőzte, hogy egy balsikerű tolatás következtében egész felsőteste (a bal karját leszámítva) gipszben volt, s ettől a bőre állandóan viszketett. A viszketés rossz tanácsadó. Lőrincke már délben, az őrnagy érkezésekor, azzal keltett feltűnést, hogy tüntetően becsukta házának zsaluit. Most azonban ő is megjelent, még egy üveg kövidinkát is hozott, talán abban a reményben, hogy ébren találja a vendéget, elborozgat, összebarátkozik vele, és esetleg átcsábítja magához. De ő se jutott tovább a küszöbnél. Ott megállhatott, s megnézhetette az őrnagyot, habár e szögéből csak a jobb lába meztelen talpa volt látható. Lőrincke azonban úgy tett, mint aki ettől is el van ragadtatva.

- Milyen helyes, kicsi lába van! - jegyezte meg.

- Nagyon rendes láb - igazította ki Tót, a gyanúperrel élve.

- Nem mondtam, hogy nem rendes - suttogta az irigy szomszéd.

- Mintha kicsinyletted volna.

- Dehogyan kicsinylettem - tiltakozott a szomszéd, akiből már kezdett kiütközni rossz alaptermészetete. - Én csak egy kicsit csodálkoztam, hogy egy emberi láb ilyen is lehet.

- Milyen ilyen?

- Nem szóltam semmit - alakoskodott a vasutas. - Ez egy teljesen normális és egészséges láb.

- Te csak ne okoskodj! - torkolta le Tót, miközben halkán becsukta az ajtót. - Minden őrnagynak ilyen a lába.

A tövis azonban már benne volt. Visszajött, bekandikált, nézte az őrnagy talpát, mely mintha csakugyan nem egy emberi testnek lett volna tartozéka... Hanem minek? Talán egy gyíknak vagy más hidegvérű lénynek, vagy egy olyan teremtménynek, amilyennel neki még nem volt találkozása... Gyorsan becsukta az ajtót, lefeküdt a nyugágyba, ahol szerencsére elnyomta az álmot.

Amikor az őrnagy felébredt, addigra Mariska kimosta, megszáritotta és kivasalta az egyenruháját, kifényesítette gombjait és rangjelzéseit, Ágika pedig - amennyire lehetett - a csizmáját pucolta ki egy puha ronggyal, saját leheletével és nyálával, ahogy az újszülött kiscsikót nyalogatja tisztára az anyja. Órákba telt, de az elnyútt, repedezett bőrű csizma fényesen csillogott az őrnagy lábán, amikor újra megjelent körükben.

Borúsnak látszott.

- A disznótoros kolbászhoz le kell darálni a húst? - kérdezte.

- Le - mondták Tóték.

- Azt álmodtam, hogy elraboltak a partizánok. Éreztem, hogy ledarálnak, és éreztem, hogy ropogok a fogaik között.

- Jaj Istenem! - szörnyedt el Mariska. - Pörzsölték is a mélyen tisztelt őrnagy urat?

- Az volt a legrosszabb - mondta az őrnagy. - Pedig máskülönben elég jól aludtam.

Ez meg is látszott rajta. Nemcsak a ruha lett tetszetősebb, hanem a viselője is nyugodtabb. Tekintetéből eltűnt az üzöttség, hangja frissen, ércesen szólt. Jó étvággal evett, ragulevest, csirkét, kompótot. Vacsora után a kedve is földerült, és látni kívánta Tóték háza táját.

Hogy örültek Tóték, amikor a vendég megcsodálta az erdőborította Bábonyt és a kies fekvésű bartalaposi völgyet! Mindent észrevett. Megdicsérte a lakás tisztaságát, a kert gondozottságát s a szobákat betöltő fenyőillatot.

Ettől egészen elérzékenyült.

- Kedves Tóték - mondta, miután visszatértek az üveges verandára -, nagyon örülök, hogy elfogadtam a meghívásukat. Kilenchónapos, úgyszólván állandó bűdösségben eltöltött frontszolgálat után máris úgy érzem magam, mintha újjászülettem volna.

Főlemelte poharát, és a távol levő Tót Gyula egészségére ürítette. Most Tótékon volt az elérzékenyülés sora.

- Mi is boldogok vagyunk - mondta akadozó hangon Mariska -, hogy el tetszett fogadni a meghívásunkat. Pedig akkor nem is álmodtunk róla, hogy a fiunknak ilyen áldott jó parancsnoka van.

- Őmiatta nem kell aggódniuk - jelentette ki az őrnagy.

- Ígérem, hogy mihelyt beköszönt a hideg évszak, magam mellé osztom be, a jól fűtött zászlóaljirodára. Ott nemcsak a hideg ellen lesz védve, hanem az életét se fenyegeti veszély.

Barátságosan biccentett, s a szobájába vonult.

Tóték szólni sem tudtak. Hosszú hetek izgalmai, a készülődés tömérdek fáradsága, a Gyuláért való örök aggodásuk, íme, most világra hozott valamit, ami egyszerre volt a rügy, a virág és a gyümölcs.

- Látod, látod, édes, jó Lajosom - sóhajtott föl Mariska -, egy kis jóakarattal csodát lehet művelni.

Már besötétedett. Mariska az urához húzódott, és magával vonta Ágikát. Néhány boldog percet töltöttek el így; fejük fölött szikrázott a csillagporos augusztusi éj, s a Bábony, mint egy óriási, zöld tüdő, esti hűvösséget lehelt rájuk. A szobából kihallatszottak az őrnagy lassú és nyugodt lépései. Örültek, hogy itt van a közelükben, kétszer is vett a töltött csirkéből, élvezte a finom fenyőillatot... Gyula, Gyula, csak te lásd ennek hasznát! Csak elég meleg legyen a zászlóaljirodában. Csak odáig el ne merészkedjenek a partizánok. Gyula, Gyula, csak ne legyen bajod. Gyula, Gyula, csak te meg ne fagyj.

Egy kis negyedórát szellőzködtek így, néma csöndben, mert azt hitték, hogy a vendég aludni tért. Őket is kimerítették a nap izgalmai; Mariska már ment volna lefeküdni, amikor Tótnak eszébe jutott, hogy elszív egy rövid szivart.

Bement érte, rágyújtott, élvezettel szívta le a füstöt. Szerette az élet apró örömeit, az est hűvösségét, a karosszék kényelmét, övéinek közelségét, a szivarfüst összehúzó ízét. Olyankor, amikor ezek a jó érzések egymásra torlódtak, nyújtózni és nyögni szeretett. Ilyenkor a legtöbbször az anyját emlegette.

Most is jól megropogtatta az ízületeit, és felnyögött:

- Jaj, anyám, anyám, szegény, jó anyám, miért hagytál el engem!

Ekkor nyújtózott és nyögött utoljára ebben a két hétben, mert tüstént felpattant az ajtó, és ott termett az őrnagy.

- Mi a baj? - kérdezte riadtan. - Megsebesült valaki?

- Nem történt semmi - nyugtatta meg a vendéget kissé röstelkedve Tót.

- Mintha nyögést hallottam volna.

- Az én voltam - mondta Tót.

Elmagyarázta, szégyenlősen mosolyogva, hogy neki a nyújtózkodás csak afféle szokása. Az is, hogy nyújtózkodás közben jajgat. Ennek azonban semmi jelentősége. Ő olyankor jajgat, amikor jól érzi magát.

- Ennek igazán örülök - mondta az őrnagy.

Végigmérte Tótot, és visszament a szobájába. Tóték ott maradtak. Hamarjában nem tudták, mit csináljanak, de sokat úgyse tehettek volna, mert újra megjelent az őrnagy. Kétszer körülsétálta Tótot, aztán megkérdezte:

- Nos, mi újság?

- Semmi különös, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Még mindig olyan jól érzi magát?

- Nincs okom panaszra - mondta Tót.

- És mitől érzi olyan jól magát?

- Hogy mitől? - tűnődött Tót. - Csak úgy.

Az őrnagy figyelmesen végignézett rajta, amitől zavarba jött, és csak aprókat mert szívni a szivarján, míg a vendég vissza nem vonult a szobájába. Kisvártatva azonban újra kijött, újra Tótot kezdte nézni.

- Történt valami?

- Nem történt semmi.

- De hiszen nem ég a szivarja.

- Ja igaz - vallotta be Tót. - Eloltottam.

- És voltaképpen mit csinál itt a verandán?

- Csak levegőzők.

- Más semmit?

- Hát nem nagyon - ismerte el egy kis gondolkozás után Tót.

Hogy e magyarázat kielégítette-e a vendéget, azt nem sikerült megállapítani. Tény, hogy az őrnagy most sietősebb léptekkel rótt a szobáját, és jóval hamarabb tért vissza, mint az előbb.

- Mondja, Tót - fordult a házigazdához, aki összerezzent. - Nincs kedve egy parti sakkot játszani?

- Sajnálom, őrnagy úr. Nem tudok.

- Inkább lórumozzunk?

- Nem ismerem a kártyákat - röstelkedett Tót.

- Akkor dominózni fogunk.

Már lélegezni is csak egészen aprókat mert.

- A dolog úgy áll - magyarázta -, hogy nem értek semmiféle társasjátékhoz.

Az őrnagy most már alig leplezett rosszállással tért vissza szobájába. Már járkalni se hallották. Egy moccanásnyi nesz se szűrődött ki a szobából, ami nagyon nyomasztón hatott Tótékra. Meg se mozdultak, mintha megbűvöltené volna őket a benti csönd, és elkerülték egymás tekintetét.

Ezúttal csak hosszú percek múltán nyílt ki az ajtó. Tót székestül próbált meghátrálni, mert a vendég odaállt eléje, és szúrós tekintettel nézte.

- Kedves Tót - mondta. - Remélem, nem feszélyezem magát?

- Egy csöppet sem - mondta Tót.

- Akkor beszéljünk nyíltan. Nem hiányzik magának valami?

Tót gondolkozott.

- Csak a meggyfa szipkám - mondta aztán. - De majd faragok másikat.

- Nem tárgyi értelemben gondoltam. Én a tevékenység hiányának káros következményeire céloztam.

Tót megzavarodott. A feleségére nézett, aki azonban szintén várakozó kifejezéssel nézett vissza rá, mintha tőle várná a magyarázatot.

- Látom, nem értik - állapította meg Varró őrnagy. - Nézzék, Tóték. Egy sötét szobában a legkisebb zaj is megsokszorozódva hangzik. Nomármost, a semmittevés úgy hat a szervezetre, mint a sötétség a hallószervekre. Felerősíti a belső neszeket, káprázatokot okoz a látómezőn, zakatolást idéz elő az agyban. A katonáimmal, ha nincs semmilyen elfoglaltságuk, mindig levágatom és visszavarratom a nadrággombjaikat. Ettől tökéletesen megnyugszanak. Remélem, értik, mit akarok mondani?

Tóték összenéztek, még tanácstalanabban, mint az előbb. Némi habozás után Mariska megjegyezte:

- Ha a mélyen tisztelt őrnagy úrnak le vannak szakadva a gombjai, azokat szívesen felvarrom.

- Maguk teljesen félremagyarázzák a szavaimat - legyintett az őrnagy elégedetlenül. - Legalább azt mondják meg, van-e véletlenül egy darab cukorspárga a háznál, ami jól össze van gubancolódva.

- Az biztosan akad - derült föl Mariska. - Miért van rá szüksége a mélyen tisztelt őrnagy úrnak?

- Mert ki akarom bogozni! - mondta a vendég idegesen. - Én nem bírok olyan tétlenül élni, mint maguk.

- Hát miért nem tetszik szólni? - kiáltott föl csengő hangján Ágika, aki - nem először - jobban átlátott a helyzeten, mint a felnőttek. - Hiszen mi ketten, az anyu meg én, sohasem szoktunk ölbe tett kézzel ülni.

- Hát mit csinálnak?

- Ilyenkor estefelé, amikor nincs jobb dolgunk, dobozokat szoktunk hajtogatni.

Az őrnagy szeme fölcsillant.

- Dobozokat? - ismételte. - Roppant érdekes! - kiáltott föl. - Miféle dobozokról van szó?

* * *

Az Egerben működő Sanitas-kötszergyárnak a háborús események folytán megsokszorozódott a termelése. Ehhez azonban csak egy dobozgyártó automatája volt; a sok gézt, mullpólyát, vattát nem volt mibe csomagolni. Így jutott egy csomó kisember - még félzsídók is - egy kis könnyű házimunkához.

Tóték a kötszergyártól kapták a kartonlapokat, melyeket aztán Mariska az előrajzolt minta után bevagdosott, Ágika pedig összehajtogatott. A házigazda ilyenkor csak ült, szivarozott, és gyengéden mosolyogva nézte őket. Ha későre járt, el is szundított egy kicsit; ilyenkor Mariska vigyázott, hogy zajt ne üssön a margóvágóval. A margóvágó onnan kapta a nevét, hogy a könyvkötők hasonló készséggel vágják le a lapszéleket; egyébként Tót eszkábálta össze néhány deszkából és egy kimustrált konyhakésből, hogy Mariska könnyen kivághassa a kartonokból a dobozformákat.

Az, hogy Tót is részt vegyen a munkában, eddig eszükbe se jutott. Egy községi tűzoltó-parancsnok méltóságával nehezen fért volna össze ez a női kezekhez illő pepecselés.

* * *

Varró őrnagy azonban nem féltette a tekintélyét.

Kedvtelve nézegette a nagy, ropogós kartonlapokat. Izgatottan figyelte, ahogy a margóvágót odacsavarozzák az asztalra. S amikor elkezdődött a hajtogatás, úgy felbuzdult, hogy rögtön odahúzott magának egy széket. A háziak udvarias tiltakozását leintette, és nagy odaadással, irigylésre méltó ügyességgel kezdte összehajtogatni a dobozokat. Később, egy kis gyakorlattal, a margóvágó kezelését is elsajátította.

- Milyen áldott keze van! - álmétködött Mariska.

- Többet végez, mint mi ketten! - jegyezte meg Ágika.

Hallotta ezt az őrnagy? Nem hallotta? A szempillája se rebbent, csak a keze járt, mintha egy mozdulatot se volna szabad elmulasztania. Mindenki elhallgatott, dolgozott. Csak amikor már egy szép rakás dobozzal elkészültek, pillantott az őrnagy Tótra.

- És kedves Tót úr? - érdeklődött. - Maga nem tart velünk?

- Én? - lepődött meg Tót.

És elmosolyodott. A nők fölnevettek e képtelen gondolatra. Az őrnagy azonban se nem mosolygott, se nem nevetett, hanem unszolni kezdte a házigazdát, hogy legalább egy dobozzal próbálkozzék meg.

Tót kisvártatva engedett, de az a torz, dobozra alig hasonlító valami, amit nagy ügyel-bajjal összehajtogatott, mindjárt össze is roppant a kezében. Akkora tenyere volt, mint egy palacsintasütő.

- Á - mosolygott. - Nem nekem való ez.

- Miért nem?

- Nincs kézügyességem.

- Nekem sincs sok - mondta az őrnagy -, de azért úgy-ahogy meg tudom csinálni.

Az ember néha (pl. felindult állapotában) egészen mást mond, mint amit szeretne. Tót azonban teljesen nyugodt volt, és nemcsak most, hanem még hetek múlva is esküdözött, hogy az őrnagy szavaira, igen választékosan, sőt majdnem alázatosan, a következőt válaszolta:

- A mélyen tisztelt őrnagy úr nagyon is jól csinálja!

E szavaknak nem várt hatásuk lett.

Varró őrnagy először rámeredt Tóra. Aztán elsápadt. A szeme egészen szűk lett, kezéből kiesett a doboz. Ingerülten felpattant, és rákiáltott Tóra:

- Követelem, hogy ismételje meg, amit mondott!

- Azt mondtam - ismételte meg Tót -, hogy a mélyen tisztelt őrnagy úr nagyon jól csinálja!

- Hallották ezt? - fordult a két nő felé az őrnagy. Aztán a felháborodástól kipirulva ráförmedt Tóra. - Milyen jogon mer maga engem „szörnagynak” szólítani? Én őrnagy vagyok, és figyelmeztetem, hogy ilyen sértésért a fronton főbelövés jár!

Erre csönd lett. Olyan csönd, hogy azt nem is lehet leírni. Ilyen csönd lehet abban a sírban, ahol egy süketnéma van eltemetve. Megszólalni sem merészt senki, tudván, hogy ezzel még csak összekuszálná az amúgy is bonyolult helyzetet.

Tudniillik nemcsak az őrnagy volt megsértve (teljes joggal), amiért „szörnagynak” szólították.

Megsértődött Tót is (szintén joggal), mert szentül hitte, hogy „őrnagyot” mondott. Súlyos megalázás, amikor így kicsavarják a legjobb szándékkal mondott szavakat.

De meg volt zavarodva Mariska is. Ő ugyan „őrnagyot” hallott, ami nem is lehet másképp egy olyan asszonynál, aki tiszteli, becsüli és szereti az urát. Csakhogy Mariska az őrnagyot is tisztelte... Így hát csak ült, riadt tekintetét hol az egyikre, hol a másikra vetve.

És Ágika? Ő csak az apját nézte, és rózsás arcán egy fokkal sötétebbek lettek a rózsák. Ágika ugyanis se „őrnagyot”, se „szörnagyot” nem hallott. Ágika úgy értette, hogy az édesapja „tepsifejű”-nek titulálta az őrnagyot. Itt valami nincs rendben.

A természet a gúny tövisét oltja a gyermekekbe apáik hibái iránt. Ágika azonban kivételes eset; egy az ezerből. Ő tehát, habár tisztán hallotta a „tepsifejűt”, inkább nem hitt a fülének, mintsem hogy rajongásig szeretett apját marasztalja el. Sőt, még föl is állt, s az izgalomtól cénává vékonyult hangon így szólt:

- Ezt ne tessék mondani! Az én apum száján ki se jön egy ilyen csúnya szó!

- Úgy van! - kapott az alkalmon Mariska. - Csak félreértés történhetett. Az én uram még sose bántott meg senkit. Ugye, édes, jó Lajosom?

- Soha! - mondta Tót, akit a félreértés szemmel láthatóan megrendített. - Egyszer előfordult, hogy Cipriani professzor úr feleségét összetévesztettem a madárijesztővel, és udvariatlanul hátat fordítottam neki. Ez azonban tévedésből történt. Az őrnagy urat viszont még tévedésből se tudnám megbántani.

Az őrnagy megingott.

- Lehet, hogy rosszul értettem - mondta aztán. - De nem szeretném, ha ez még egyszer előfordulna.

Tóték föllélegeztek. Fogadkoztak, hogy ez nem fog többé előfordulni. Az őrnagy megnyugodott.

- Felejsük el az egészséget, kedves Tót - mondta nagylelkűen -, és lássunk hozzá a dobozolásához. Minden percért kár.

Leültek. Tót is. Ugyanaz a Tót, aki az imént még lefitymálta és asszonyepepecselésnek nézte ezt a munkát, most örült, hogy dobozolhatott... Pedig senki se hívta; épp csak, hogy helyet szorítottak neki. Persze, akárhogy vigyázott, csupa félresikerült, pofoncsapott doboz került ki a keze alól, de szerencsére ezen se akadt föl senki, legföljebb elnézően összemosolyogtak.

Helyreállt a béke. Hosszú negyedórákig senki se beszélt, csak a margóvágó friss kattogása hallatszott.

Később friss levegő jött a hegyekből. Szemközt, a Bábony tisztásain a gyantaszüretelők tűzrakásai hunyorogtak. Tóték ezt se látták. Mindenről elfeledkezve vágták és hajtogatták a dobozokat. Egy óra múlva az őrnagy udvariasan érdeklődött:

- Nem álmosodtak el?

Tót, akinek majd leragadt a szeme, megnyugtatta az őrnagyot, hogy esze ágában sincs lefeküdni.

Tovább dobozoltak. Egy idő múlva az őrnagy megismételte az előbbi kérdést. Tóték egybehangzóan azt állították, hogy nem álmosak.

A harmadik kérdésre Mariska, akinek bal szeme erősen viszketni kezdett, azt válaszolta, hogy ha az őrnagy úr pihenni vágyik, akkor ők is készek abbahagyni a munkát.

- Dehogysis vágyom pihenni! - mondta az őrnagy. - Sajnos, nagyon rossz alvó vagyok.

- Ettől az éles hegyi levegőtől még álmatlanságban szenvedő vendégeink is elálmosodtak - jegyezte meg Tót.

- Nekem az se használ - legyintett Varró őrnagy. - Én a legszívesebben reggelig hajtogatnám a dobozokat.

A koránfekvéshez szokott Tót kezében szétroppant egy doboz. Arcvonásai a fáradtságtól amúgy is összezilálódottak; ijesztő tekintettel meredt az őrnagyra. Ekkor azonban Mariska bokán rúgta, amire Tót - nagy erőfeszítéssel - elmosolyodott.

- Én is csak most kezdek belejönni - mondta.

És tovább dobozoltak.

* * *

Tábori lap

Édes szüleim és Ágika! Itt vagyunk Kurszkban. Sietve írok, mert most megyünk a fürdőbe, és aztán igyekeznünk kell haza. Még gyorsan figyelmeztetni akarom kedves mindnyájukat, hogy ne felejtse el vendégük esti szórakozásáról gondoskodni. Ő ugyanis megrongált idegállapota következtében nem éjszaka alszik, hanem nappal. Sötétedéskor, amikor a legfenyegetőbb a partizánveszély, társaságra vágyik, és mi kártyázással vagy más játékokkal szoktuk elűzni unalmát. Ilyenkor nem szereti, ha valaki aludni megy, sőt, az álmoság legkisebb jele is felbosszantja. Kérem, gondoljanak rám, és igyekezzenek a kedvébe járni.

(Elkészve érkezett)

* * *

Negyed kettőkor Tót Lajos elásította magát. Máskor is ásított már, s ennek nem voltak különösebb következményei. Most azonban föltrezent arra a furcsa csöndre, mely ásítását követte. Persze, eddig is csönd volt; most azonban, ebben a csöndben Tótot valami hűvös burok vette körül. Mindenki őt nézte. Ő is szeretne volna megnézni magát, de nem lehetett.

Az őrnagy, aki a margóvágót kezelte, végre megszólalt.

- Mi történt, kérem?

- Ásítottam - vallotta be Tót.

Megint csönd lett. Őt nézte mindenki. Senki se mondta, hogy nem lett volna szabad ásítania. Tót azonban már tudta, hogy ez hiba volt.

- Én vagyok a hibás - mondta egy idő múlva az őrnagy, aki inkább szomorúnak, mint sértődöttnek látszott. - Azt hittem, maguknak is jólesik ez a kis munka.

- De hiszen én nem vagyok álmos - védekezett Tót.

- Hát akkor miért ásított?

- Nálam - magyarázta Tót - az ásítás nem az álmoság jele.

- Talán most is jól érzi magát? - kérdezte ingerülten a vendég. - Talán ásítani is azért ásított, mert jól érzi magát?

- Hát persze - mondta Tót.

- Ez nála így van - erősítette Mariska.

- Apa már ilyen - mondta Ágika is.

Az őrnagyot nem volt könnyű meggyőzni.

- Mondja meg őszintén, mit szeretne csinálni - kérdezte Tótot.

- Dobozolni! - jelentette ki Tót, ellentmondást nem tűrő hangon.

- Ha ennyire ragaszkodik hozzá, akkor folytathatjuk - egyezett bele a vendég.

Tovább vágták és hajtogatták a dobozokat. Lassan fényüket veszítették a csillagok, s a Bábonny oldalában hamvukba haltak a gyantaszedők tábortüzei.

- Későre jár - állapította meg az őrnagy. - Még most sem akar lefeküdni?

- Hát én nem - mondta Mariska.

- Én se - mondta friss hangon Ágika.

Tót is tiltakozott, de belőle csak egy gurgulázó hang jött ki, mert már nehezen forgott a nyelve. Tovább dobozoltak.

Varró őrnagyon nyoma se látszott a fáradtságnak. Ágika keze is fűrgén mozgott, mert az ilyen korú lányok legszívesebben sose feküdnének le aludni. Mariskának már zsibbadoztak a tagjai; a lábát például már nem érezte, de a keze, szerencsére, még engedelmeskedett neki. A legrosszabb bőrben Tót volt. Agya zúgott. Érzékszervei megszűntek működni. Hallucinált. Egyszer előrehajolt, mert az volt az érzése, hogy a verandán átrobogott egy gyorsvonat. Kezéből már nem dobozok, hanem összegyűrt papírgombócok kerültek ki.

Felkukorékolt egy kakas. Nem hallotta. Felderengett a hajnal, és körös-körül kifehéredett a sötétség. Ezt se vette észre. Varró őrnagy azonban hirtelen abbahagyta a munkát.

- Megvirradt - mondta. - Menjünk lefeküdni.

Mindenki fölállt, csak Tót maradt ülve. Gépiesen összemorzsolta a kész dobozokat.

- Igazán kellemes időtöltés volt - mondta az órnagy.

- Mi is nagyon jól éreztük magunkat - mosolygott Mariska.

- Remélem, holnap folytathatjuk.

- Okvetlenül - mondta Mariska.

- Szép álmokat - búcsúzott a vendég.

- Jó éjszakát - köszönt el Mariska akadozva, mintha nem találná a nyelvét a szájában.

A vendég bement a szobájába, ők azonban ottmaradtak, mert más lehetőség nem jutott eszükbe. Egyáltalán semmi se jutott az eszükbe. Tótnak lassan előrekókadt a feje, de a szemét elfelejtette becsukni, csak nézett maga elé, üres, üveges tekintettel, ahogy a főtt hal szeme néz a hallesben. Aztán ráhanyatlott az asztalra, és horkolni kezdett.

Mariska és Ágika nagy nehezen föltámogatták a székből. Az óriás test ide-oda ingott közöttük, aztán úgy zuhant az ágyba, mint egy oszlop, mely kidől.

Kelőben volt a nap.

HARMADIK FEJEZET

Volt Tótéknak egy piros kötésű, féltve őrzött emlékkönyvük, melybe a szobabérlők szokták beírni hálasoraikat. Néhány bejegyzés:

Néhai jó férjem halála óta tartó kínzó álmat- és étvágytalanságom mintegy varázsütésre megszűnt az itt honoló hegyi levegő jóvoltából.

özvegy Morvai Gusztávné

E ház a csend szigete, ahol a lármát nem kedvelő ember megpihenhet.

Filatori Aladár

operaházi üstdobos

Miközben a nemzet élethalálharcát vívja a vörös bolsevik rémmel, az itt tapasztalt páratlan vajjas koszt új erőt adott a küzdelemhez!

Kászonyi Ferenc

*Compagnie Internationale des
Wagons Lits, kalauz*

Röslein, Röslein, Röslein fein

Röslein auf der Heide!

Hammermann G. Károly

Sertésvágóhid

Tót a kimerítő éjszaka után a legszívesebben átaludta volna a napot. Csakhogy az élet még egy őrnagy kedvéért sem áll meg. Ma is meg kellett írnia tűzrendészeti jelentését, vizet hordania az artézi kútról, bejárnia az egész körzetet, fát vágnia a plébánosnál, kimeszelnie Ciprianiék tenispályáját, és így tovább. Ágika tejet hozott, bevásárolt, a baromfit látta el, Mariskát pedig a féltett vendég ellátásán kívül kismosás várta a professzoréknál, padlókefélés Tomaji főtisztelendő úrnál, hogy csak a legfontosabbat említsük mindennapos teendői közül.

Ráadásul Tóték napirendje Varró őrnagy érkezésétől kezdve fejtetőre állt. Minthogy a vendég délután ébredt, ebédidőben reggeliztek. A mostani ebédet régebben vacsorának hívták, a mostani vacsorát viszont nem hívták semminek, mert azelőtt ők már az igazak álmát aludták olyankor.

Tót tehát, amikor az első reggelen, másfél óra alvás után, többszöri szólongatás és rázás után kinyitotta a szemét, nyomott hangulatban, testben-lélekben összetörve meredt maga elé. Lepergette az előző nap emlékeit, s elképzelve a következő napokat, bosszúsan szólt:

- Attól félek, ennek nem lesz jó vége, Mariskám.

Az asszony egy csésze langyos tejet adott neki, s vigasztalásul kezébe nyomta a piros kötésű emlékkönyvet. Felidézte, milyen rossz idegállapotban érkeztek Mátraszentannára Hammermann G. Károly, özvegy Morvainé és a többiek, de e jótékony környezetben hamarosan lábra álltak. Nem is beszélve Host Frigyesről, egy idős festőművésztől, aki évközben a Bazilika kupolájának freskóit restaurálta, s eközben a kupola és a freskó egymásnak ellentmondó

térhatásai úgy megzavarták a fejét, hogy teljesen elvesztette az egyensúlyérzékét. Amikor Tótékhoz megérkezett, azt képzelte, hogy lába előtt meredeken lejt a föld, s csak úgy tudott a szobán végigmenni, ha az ajtókilincshez kötözött kötélbe kapaszkodott. De a jó hegyi levegő nála is megtette a magáét!

Ő ezt írta az emlékkönyvbe:

Kötél nélkül, jó kedélyállapotban távozom e gyönyörű helyről!

Milyen súlyos állapotban volt a festő, érvelt Mariska. Pedig csak a Bazilika kupolájából jön Mátraszentannára. Az őrnagy azonban a frontról érkezett. Nem szabad elcsüggedni; ha lassan is, de neki is visszaáll majd az egészsége... Tót nem nagyon hitt ebben a javulásban.

- Jó, jó - morogta. - De mi lesz, ha minden éjszaka dobozolni fogunk? Alvás nélkül nem lehet élni, Mariska.

Azt, hogy minden éjjel dobozolni fognak, jól sejtette Tót, viszont nem számolt az emberi természet alkalmazkodóképességével. Persze, az ideális az, ha valaki nyolc órát alszik egyhuzamban, de ha lopott negyedórákat, tízperceket szundít, az majdnem olyan pihentető. Kiderült, hogy el lehet bóbiskolni a szatócsnál, mialatt a szódát kiméri, öntözés közben Ciprianiék híres tulipánjai között, míg a forró leves ki nem hűl, míg a kávé föl nem forr, sőt, még az asztal alatt is lehet aludni egy negyed percet, ha véletlenül alája gurult valami. Később az is kiderült, hogy a dobozhajtogatásba se muszáj belerokkanni.

A vendég ugyanis, Tóték nagy örömeire, a második éjszakától kezdve teljesen a margóvágó készüléknek szentelte magát. Minthogy mindegyik kartonlapon nyolc bevágást kellett csinálnia, hamarosan lemaradt a hajtogatók mögött, hiszen hárman voltak ellene. Föl se nézett a munkából, de hiába igyekezett, Tóték apránkint kezdtek lélegzethez jutni.

Kezdetben csak a kezüket pihentették egy kis ideig. Aztán behunyták a szemüket, és orron át lélegzettek, ami szintén nagyon pihentetőnek bizonyult. Az őrnagy se nem hallott, se nem látott, s ettől Tóték bátorságra kaptak. A végén már kitétek egy nyugszéket a kerti tuják közé, és okos beosztással, fölváltva tünedeztek el.

- Pardon, bocsánat - mondta valamelyikük, mintha egyéb dolgát akarná végezni, s egy negyedórácskát szundikált a kert hűvösében.

Varró őrnagy közben a kés alá igazgatta a kartonokat, fölemelte a kart, s vágott, vágott. Még az se szúrta neki szemet, hogy harmadnap Tóték már párosával mentek el, hiszen mihelyt visszatértek, játszva behozták a lemaradást. Úgy látszik azonban, valamit mégiscsak gyaníthatott, mert egyszer, amikor pedig mindhárman az asztalnál ültek, s Tót épp csak hogy elandalodott valamin, hirtelen félbeszakította a munkát.

- Mi történt, kérem? - kérdezte.

- Semmi különös - mondta Tót.

- Hát akkor mit néz?

- Berepült egy lepke.

- Milyen lepke?

- Két sárga folt van rajta és három piros - közölte Tót.

- És maga ilyesmivel foglalkozik, kedves Tót?

- Éppen csak odanéztam - mondta Tót.

- Éppen csak odanézett! - ismételte ingerülten az őrnagy. - De közben arra gondolt, hogy jó volna megfogni és agyonütöni.

Tót meghökkent.

- Miből tetszik ezt gondolni, mélyen tisztelt őrnagy úr?

- Így történt, vagy nem így történt? - kérdezte az őrnagy.

- Épp csak megfordult a fejemben ez a gondolat - ismerte be Tót.

- Sejtettem! - kiáltott föl az őrnagy.

Járkálni kezdett, rá-rápillantva Tóra, aki lesütötte a szemét, és behúzta a nyakát, habár nem tudta pontosan, mit követett el. Ezt azonban a vendég hamarosan megmagyarázta.

- Nézzék, Tóték - mondta lefojtott indulattal. - Én ugyan nagyon hálás vagyok a vendégszeretetükért, de ez így nem mehet tovább. Ha közben mindnyájan másra gondolnak, akkor az, amit itt csinálunk, teljesen hiábavaló erőpocsékolás.

Csönd lett. Tót már tudta, hogy rossz fát tett a tűzre, csak azt nem tudta, miképp tehetné jóvá hibáját.

- Én mindenben igazat adok a mélyen tisztelt őrnagy úrnak - jegyezte meg alázatosan -, de azt hiszem, nem lehet megakadályozni, ha az embernek eszébe akar jutni valami.

- Hogyne lehetne! A kutya négy lábú állat, de mégsem akar egyszerre négyfelé szaladni. Vagy maga látott már négyfelé szaladó kutyát?

Tót rövid gondolkodás után felismerte, hogy ilyen kutyát még nem látott.

- Az öcsémék úgymint meg vannak bántva, hogy nem náluk töltöm a szabadságomat. Ha azt akarja, hogy itt maradjak, akkor legyen rajta, nehogy megismétlődjön az előbbi eset.

Tót kijelentette, hogy ő minden áldozatra kész, de a teendőit nem látja egészen világosan.

- Úgy látszik, egy kissé nehezen értjük meg egymást - jegyezte meg bosszúsan az őrnagy. - Mondok egy példát. Vegyük a táplálkozást. Enni, ugyebár, maga is szokott?

Tót azt mondta, szokott.

- Nos, miből áll az? Evés, rágás, nyálképződés, nyelés. Egy összefüggő folyamat, amelyet nem akaszt meg semmi. Az érthetőség kedvéért mondok még egy példát. Ismeri a *Himnusz*-t, kedves Tót?

Tót azt mondta, ismeri.

- El is tudná mondani az első sorát?

- Isten áldd meg a magyart - mondta Tót.

- Helyes - biccentett az őrnagy. - Eszébe jutott valami?

Tót azt válaszolta, hogy semmi se jutott az eszébe.

- Erre akartam magát rávezetni - mondta az őrnagy. - Remélem, most már világos a dolog?

Tót kijelentette, hogy sok minden megvilágosodott előtte, egyes részletek azonban homályban maradtak.

- Teremtsünk világosságot! - mondta az őrnagy.

Ezúttal a zászlóalját hozta föl példának. Ott ő azt tapasztalta, hogy az átmeneti tétlenség veszélyesebb, mint a teljes semmittevés; aki ugyanis abszolúte nem csinál semmit, az legalább organizálni tudja a gondolatait, ha azonban valaki hol csinál valamit, hol nem, az a szünetek ideje alatt a saját gondolatainak játékszere lesz. Ez történt Tóttal meg a pettyes lepkével.

- Eddig megértették a gondolatmenetet? - érdeklődött a vendég.

Ágika azt mondta, meg. Tót azt mondta, majdnem. Mariska nem mondott semmit, csak sóhajtott. Ó, Gyula.

- Akkor leegyszerűsíttem a kérdést - mondta Varró őrnagy, szinte kimeríthetetlen türelemmel. - Maga, kedves Tót, bátran figyelmen kívül hagyhatja ezeket az elméleti fejtegetéseket. A maga dolga csak az, hogy kiiktassa a dobozhajtogatás közben jelentkező hézagokat. Azt hiszem, ez nem okoz különösebb nehézséget. Talán van is már valami javaslata, kedves Tót.

Egy kis csönd lett. Tót letörten meredt maga elé. Mariska elfordult, mert könnyes lett a szeme. Pánik lett úrrá Tótékon, kivéve a család legfiatalabb tagját.

- Hát ez igazán egyszerű! - kiáltott fel csengő, növény hangocskáján. - Szerintem ez a margóvágó kicsi, és az őrnagy úr ezért nem tud minket utolérni.

- Bravó! - mondta elismerően az őrnagy. - A maga kislányának arany esze van. A többi már gyerekjáték, kedves Tót.

Eközben megvirradt. Az őrnagy jó éjszakát kívánt, és bement lefeküdni. A közhit szerint a vasutasok és a tűzoltók bármikor tudnak aludni; Tótnak azonban ezen az éjszakán alig jött álom a szemére. Reggel elgyötörten ébredt, és tovább gyötörte magát egész délelőtt. Főtt a feje, tépelődött, megpróbált ülve, állva, sőt rézsútos helyzetben is gondolkozni, de amikor az őrnagy felébredt, és várakozásteljesen elébe lépett, csak ezt mondhatta:

- Sajnos, eddig még semmi se jutott az eszembe, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Sebaj! - biztatta az őrnagy. - Ami késik, nem múlik. Ez némiképpen megnyugtatta Tótot. Reggelihez ültek. (Régi nevén: ebéd.) Mariskával erős kávéfőzetet neki. Biztatta, gyűjtsen rá egy szivarra. Tót megitta a kávéfőzetet, rágyújtott. Egy negyedóra múlva újra megszólalt:

- Kérem, őrnagy úr, azt hiszem, nekem most dereng valami.

- Fogadja szerencsekívánataimat - örvendett a vendég. - Mi volna az a valami?

Tótnak elborult a homloka. Visszaült.

- Sajnos, nem az jutott eszembe, amit vártam, hanem egészen más.

Az őrnagy nem türelmetlenkedett, sőt, egészen szokatlan gyöngédséggel bánt vele. Nem engedte, hogy szóljanak hozzá. Mariskával erős kávéfőzetet neki. Biztatta, gyűjtsen rá egy szivarra. Tót megitta a kávéfőzetet, rágyújtott. Egy negyedóra múlva újra megszólalt.

- Most, most, most... Mintha valaminek kezdenének kibontakozni a körvonalai...

- Tudtam én azt! - mondta az őrnagy, és megveregette Tót vállát.

Arra, hogy az őrnagy megveregette a vállát, eddig nem volt példa. Tót meg is zavarodott; ijedt arccal közölte, hogy mialatt az őrnagy úr a vállát veregette, kiment a fejéből, amit mondani akart. Ebből se lett baj. Az őrnagy most már mindent megbocsátott neki; úgy bánt vele, mint anya a gyermekével. „Tót úr” helyett kezdte „Tótomnak” szólítani; célját azonban nem érte el, sőt, minél szívélyesebben bánt vele, annál nagyobb szorongás nyomasztotta Tótot.

Agya azonban tovább dolgozott, mint egy gőzkalapács, aminek meg is lett az eredménye.

Négy óra tíz perckor azt mondta, hogy még nincs semmi.

Négy óra húszkor még mindig nem volt semmi.

Négy harmincötökör azonban bejelentette, hogy valami megint motoszkálni kezd a fejében.

Hét perccel később fölállt. Véleménye szerint, mondotta, nyomon van, de okulva az előzményeken, nem akarja elhamarkodni a dolgot.

Háromnegyed ötkor kijelentette: - Megvan!

Arca kipirult. Szeme izzott.

- Mélyen tisztelt őrnagy úr! - hirdette ki öt perccel öt óra után. - Nekem egy merész gondolatom támadt. Ha a régi margóvágó kicsi, akkor egy nagyobb margóvágót kell csinálni!

Kimerülten a székbe rogyott.

Varró őrnagy dicsérő szavakkal fejezte ki bámulatát. Tót fáradt mosollyal megköszönte az elismerést.

Varró őrnagy az iránt érdeklődött, kivihető-e ez a sokat ígérő megoldás?

Könnyűszerrel, mondta Tót. Ahogy egy kis margóvágót tudott csinálni, ugyanúgy megcsinálja a nagyot.

Kérdés, több kartont lehet-e majd az új gépbe befogni.

Sokkal többet. Hármat, négyet, esetleg ötöt is!

És, kérdezte az őrnagy, miközben már nem is „Tótomnak”, hanem „Tótocskámnak” nevezte Tót, mikor lehet az elkészítéséhez hozzáfogni?

Akár most mindjárt. Az anyag megvan hozzá, mert fel lehet használni a sufnyiban álló fűrészbakot, de azonkívül is van elegendő faanyag, továbbá egy körülbelül karhosszúságú acélrúd is, amelyből ki lehet köszörülni a készülék karját.

- Hát akkor lássunk hozzá! - kiáltotta lelkesen az őrnagy. - Minden percért kár, amit nem margóvágással töltünk!

Egy óraszerkezet, elvben, örökké pontosan mutatja az időt. (Ha nem éri rázkódás, és nem számítjuk a kopást.)

Vegyünk egy nagyobb fajta zsebórát; Tótnak volt is egy ilyen régimódi Anker-órája, még vasutas korából.

Mi történik, ha ezt az órát (úgy, hogy meg ne sérüljön) felére összenyomjuk? Nemcsak az óra lesz feleakkora, hanem az idő is fele annyi lesz, amit mutat.

Ilyen az emberi agyvelő is; erőszakos behatások megváltoztatják legfőbb funkcióit.

Az órának csak az a funkciója, hogy mutassa az időt. Az emberi agy jóval több.

Van egy regisztráló funkciója; befogadja, rendszerezi, elraktározza a külvilágból érkező hatásokat. Tud emlékezni, vagyis a múltba látni, de a jövőbe is, amikor tervet csinál. Konkrét és elvont gondolkodásra egyformán képes, de van egy magasabbrendű működése is. Nevet tud adni a tárgyoknak, pl. baromfietetőnek nevezi el a baromfietetőt. Kupolát tud építeni a firenzei székesegyházra. Rájött arra, hogy nem a parazsat kell megenni, hanem a parázson sült húst, és még sok effélére.

Tót ilyen világgraszoló teljesítményekre nem volt képes, de azért mindeddig hiba nélkül ellátta emberi mivoltával járó összes funkcióit. Tovább is ellátta volna, ha nem éri egy erőszakos külső behatás, mely - jelképesen - felére nyomta össze értelmi képességeit.

Szabad-e Varró őrnagy kéthetes üdülését erőszakos behatásnak nevezni? Tót esetében ez jogos.

Maga a tűzoltás magasabb rendű munka. Tót állandóan készenlétben élt; ha észrevett egy füstöcskét, agya már jelezte, hogy Kasztrinerék kertjében égetik az avart. De azt is jelezte volna, ha a füst egy rettenetes tűzvész előjele.

Ha így lett volna, agyműködése tüstént még magasabb rendű tevékenységre váltott volna át. Ágyából kiugrott volna, a harangokat félreverette volna, a szerkocsit a helyszínre vontatta volna, s az oltócsővel megcélozta volna a lángtenger gócait. Erre ugyan sohasem került sor, de az mindegy. Az ember nem annyi, amennyi, hanem annyi, amennyi tőle kitelik.

A tűzoltás mellett más téren is jó hírnévnek örvendett Tót. Cipriani professzor kútszivattyúját szétszedte, beolajozta, összerakta. Laza széklábakat egyetlen szög beverésével megerősített. Sőt, amikor a Sanitas-kötszergyárnak hajtogatni kezdték a dobozokat, egy régi késpengéből ő ügyeskedte össze azt a készüléket, amely mindeddig hibátlanul szuperált. De most, amikor már nem a semmiből kellett volna valamit teremteni, hanem csak a kicsiből nagyot, agya már csak legnagyobb erőfeszítéssel csiholt ki magából annyi leleményt, amennyi egy nagyobbacska gyerektől is kitellett volna.

Ha a félelem gátló erővel hat az agysejtekre, akkor ez Tót esetében nagyon világosan érvényesült. A jövő események megértése érdekében szükséges volt ennek megállapítása, mert amikor Tót - nem is olyan régen - így sóhajtott föl: „Ennek nem lesz jó vége, Mariskám!” - kísértetiesen előre látta végzetét.

Pedig, miután összeszerkesztette a nagy margóvágót, nem volt több nézeteltérése az őrnaggyal. Az örök viszály helyébe örök barátság lépett. A vendég néhány napig elégedettnek, Tót pedig teljesen kiegyensúlyozottnak látszott. Egy verőfényes reggelen azonban - az őrnagy ott-tartózkodásának nyolcadik s az új margóvágó fölavatásának harmadnapján - minden elfogadható ok és magyarázat nélkül, ifjonti elhamarkodottsággal, hajnali három óra hat perckor Tót Lajos megszökött hazulról.

Kétségbeesetten keresték mindenfelé, de hiába. Csak a késő délutáni órákban talált rá Tomaji plébános, akinek az agya alatt volt elbújva a tűzoltóparancsnok.

Helytelen volna e meggondolatlanságért Varró őrnagyra hárítani a felelősséget. Történt ugyan néhány jelentéktelen esemény, melyeket a teljesség kedvéért szóvá kell tenni, ezek azonban egytől egyig Tót ellen szólnak.

* * *

Másfél napig tartó kemény munkával elkészült az új margóvágó.

Olyan nehéz volt, hogy Tót majd beleszakadt, amikor fölcipelte a sufniából. Egy ember átfért volna rajta. Pengéje egy borjút kettévágott volna. Karja, ha lecsapott, megdöndült, mint a bárd.

Megbámulták. Körüljárták. Az őrnagy gyönyörködve kopogtatta, simogatta, veregette. Nem nyugodott, míg ki nem próbálták. Három, négy, majd öt kartonlapot csúsztattak a penge alá, s vitte! Ez túltett a legvérmesebb reményeken.

Az őrnagy még egy gyöngéd pillantást vetett a készülékre, aztán odalépett Tóthoz.

- Nem is tudom, hogyan fejezzem ki hálámat, kedves Tót. Csak annyit mondok, hogy eddig Hellebrandt hadnagy volt a szobatársam, de mihelyt kiérkezem a frontra, a maguk kedves fia kerül a helyébe, ami azért előnyös, mert az iskolaépületet, ahol lakom, kettőzött őrség veszi körül. Ne hálálkodjanak. Ne vesztegessük beszédre az időt. Vacsorázzunk, és lássunk munkához!

Asztalhoz ültek. Mariska életének legszebb vacsorája volt ez. Nemcsak, mert végre biztonságban tudhatta a fiát, hanem mert az őrnagy vonzalmának egyre feltűnőbb jeleivel tisztelte meg Tótot. Rá-rámosolygott. Követelte, hogy a levesből Tótnak adják az összes csirkemáját. Ilyenkor hamiskásan rákacsintott Mariskára, mint amikor a felnőttek elkényeztetnek egy kisgyereket.

Véget ért az ebéd. (Régen: vacsora.) Hátravolt, hogy a két nő leszedje az asztalt, elmosogasson, és behordja a kartonokat a dobozolóhoz. Az őrnagy azonban ezt a rövid semmittevést is sokallotta, és odaszólt Tótnak:

- No, kis Tót! Nincs kedve sörözni egyet?

Már ott tartottak, hogy a vendég „kis Tót”-nak szólította a nála (sisak nélkül) egy fejjel magasabb tűzoltóparancsnokot!

Beültek a volt Klein-féle kerthelyiségbe. Előbb sört ittak. Aztán sört rummal. Utoljára rumot, sör nélkül.

Az őrnagy egyre közlékenyebb lett. Levetkőzte katonás tartózkodását, s őszintén megvallotta, hogy élete legszebb napjait tölti Tóték házában.

Ezt hálásan megköszönte Tót.

Ezt, magyarázta az őrnagy, nagyrészt a dobozhajtogatásnak köszönheti. Fölbredéskor már alig várja az estét, amikor végre munkához láthat.

Tót megértően bólintott.

Van ebben az elfoglaltságban valami felemelő. Szórakoztatóbb, mint a kártya, érdekesebb, mint a sakk. Dobozolni a legjobb a világon.

Tót helyeselt.

Az volna jó, darvadozott a vendég, ha még több, sokkal több ember foglalkozhatna dobozcsinálással. Egyszer talán eljön az az idő, amikor rávehető lesz az egész emberiség.

Ez, vélekedett Tót, nagyon hasznos volna.

Minden nemzet más színű és más formájú dobozokat csinálhatna. Lehet, hogy más lesz az elnevezésük, de azért a doboz, doboz.

Ez nem kétséges, mondta Tót.

És akkor az egész emberiség áldani fogja a nevüket, mondta az őrnagy.

Ó, Istenem, mondta Tót.

A vendég elnézett a messzeségbe. Nem szólt többet. A férfiak nem áradoznak. Az őrnagynak csak a szeme beszélt. Valami felfűtötte, egy nagy várakozás, egy merész álom izgalma... Fizetett, és némán, a nagy jövő ígézetében, belekarolt Tótba. Így indultak hazafelé.

Mariska a kertkapuban várta őket.

Az asszonyok ősidők óta nyugtalanok, amikor a férfiak elmennek sörözni. Mariska se tudta, mi lesz e kiruccanás vége; csak állt és várt, és nézte az utcát... Most azonban hinni sem akart a szemének. Ahogy közeledtek, egyre jobban összemósódott előtte a két alak; már nem az urát és az őrnagyot látta jönni, hanem Gyulát, karcsún, csinosan, zászlósi egyenruhában, kitüntetésekkel a mellén, teljes épségben, mosolyogva. Egy nagy rúd szalámival integetett; a drága fiú sose jött haza üres kézzel... Ó, Gyula!

Tábori lap

Tisztelt Tót úr! Én vezettem azt a gépkocsit, amelyikkel Varró őrnagy urat a kurszki vasútállomásra vittük. Utána a maguk kedves fiával fürdőbe mentünk, aztán a kávéházban söröztünk egy kicsit. Korán elindultunk hazafelé, de így ránk sötétedett a félúton. Hogy mi történt voltaképpen, arra csak következtetni tudok. Kézigránátot nem dobhattak ránk, mert az országút két oldalán száz-száz méterre ki volt vágva az erdő, ahhoz pedig, hogy ránk lőjenek, már túlságosan besötétedett. Csak egy rózsaszínű füstfelhőre emlékszem, mely a motorházból hirtelen kilövellt. Én először teljesen elkábultam, de csak kisebb sérüléseket szenvedtem a szélvédőüveg szilánkjaitól, és így el tudtam vergődni valahogy a legközelebbi faluba, hogy segítséget hozzak. Amikor odaérkeztünk a gépkocsi roncsaihoz, a zászlós urat már nem találtuk. Lehet, hogy nem történt semmi baja, és a saját lábán elment, de az is lehet, hogy megsebesült, és egy arra járó német páncélos alakulat fölvette. Ha nem lettem volna olyan kábult, pontosabb fölvilágosítást tudnék adni, így azonban csak remélem, hogy a zászlós úrnak talán még annyi baja se történt, mint nekem. Tisztelettel Gyurica Sándor gépkocsizó honvéd.

(Szétázott az esővízes hordóban.)

* * *

Az új margóvágó nyolcvan centiméteres karja dőndülve lecsapódott. Tóték munkához láttak, kitűnő hangulatban, tele bizakodással, ajkukon mosoly. Békésebb, boldogabb képet festeni se lehet.

Az őrnagy először csak három, aztán négy, végül öt kartonlapot csúsztatott a penge alá. A gép hibátlanul szuperált, amitől a vendég valósággal megrészegült. Most már ontotta a kivágott kartonokat, s közben harsányan biztatta Tótékat:

- No még egyet! Hajrá! Előre! Nyomás!

Nem volt már idő ölbe tett kézzel ülni, pihenni, elmélázni. Amíg föl nem virradt a hajnal, dolgozni kellett, megállás nélkül, szakadatlanul. De mit számít ez, ha az ember tudja, hogy a legféltettebb lény, aki az életénél is drágább, biztonságban van?!

Mondta is Mariska, amikor betántorogtak a szobájukba:

- Látod, látod, édes jó Lajosom! Egy kis jóakarattal csodát lehet művelni.

Tót, minthogy beszélni már nem tudott, csak szusszantott. Kimerültségében is nyugodtnak, majdnem derűsnek látszott. No de meddig tartott ez a nyugalom?

Mindössze két napig.

* * *

Az első aggasztó jelenség a szökést megelőző nap estéjén történt, rögtön az ebéd (vacsora) után.

Varró őrnagy ilyenkor már nem tudott hová lenni a türelmetlenségtől. Szokássá lett, hogy mialatt az előkészületek folytak, a két férfi sétálni ment. Útjuk Tóték házatól az autóbusz-megállóig vezetett, háromszor-négyszer oda-vissza. E napon is elindultak, hogy levegőzzenek egyet. Ki hitte volna, hogy baj lesz belőle?

Mátraszentannának nem volt közvilágítása. A két férfi a kései ebéd után a júliusi égbolt csillagderengésében indult el hazulról. Az éj sejtelmes fényét csak itt-ott szakította meg egy kivilágított ablak.

Így például Gizi Gézáné (egy kétes hírű nő) ilyen idő tájban mindig égette a villanyt, hogy tájékoztassa a hozzá igyekvő kikapós férfiakat. Ha az ablaka elsötétedett, várhattak egy jó darabig, mert már megelőzte őket valaki.

Ebből lett a baj. Ti. épp Gizi Gézáné ablaka előtt állt a transzformátor. A zömök vasszekrény árnyéka rézsút keresztülfeküdt a betonon. A buszmegálló felé sétáltukban Varró őrnagy ezt a sötét csíkot ároknak nézte. Egy szempillantásra megállt, felmérte az árok szélességét, aztán svungot vett, és ügyesen átugrotta.

Mit tehetett volna Tót? Ő is megállt, ő is svungot vett, ő is átugrotta, tudván, hogy máskülönben kínos, sőt nevetséges helyzetbe hozza az őrnagyot.

Továbbmentek. Visszajöttek. Újra átugrották az árnyéket. Ezt a műveletet még egyszer megismételték, miközben szívták a jó hegyi levegőt, és barátságos eszmeceserét folytattak.

Orvosi vélemény szerint a magaslati vidékek lakossága erősebb szexuális jelleggel bír, mint a síkságié. Nem csoda tehát, hogy Gizi Gézáné ablaka e nap estéjén mihamar elsötétedett. Amikor a sétálók a ház elé érkeztek, az iménti árok helyén csak a sértetlen, szürkén derengő útburkolatot látták. Ők azonban, mint eddig tették, gépiesen megálltak.

- Tessék csak - mondta az őrnagy, az úttestet vizsgálva.

- Csak ön után - mondta Tót, ugyanarra a pontra meredve.

- A világért sem - mondta az őrnagy. - Nem szeretem az udvariaskodást.

Cselekedni kellett. Tótnak két lehetősége volt:

1. Nem ugrik. Ezzel azonban mint mátraszentannai lakos, aki természetesen tisztában van a betonút állapotával, azt a látszatot kelti, hogy háromszor egymás után bolonddá tartotta az őrnagyot.

2. Ugrik. Ezzel viszont azt a látszatot kelti, hogy ő tovább is ároknak minősíti azt a helyet, ahol valójában csak egy árnyék feküdt.

Tót a két rossz közül a kisebbiket választotta. Svungot vett, és lendületesen átugrotta a nem létező árkot az iménti árnyék helyén.

Az őrnagy következett. Neki is két választása volt:

1. Nem ugrik. Ezzel beismeri, hogy egy tanulatlan községi tűzoltó csúfságot csinált belőle.

2. Ugrik, s ezzel ároknak nevezi ki egy árnyék hült helyét, de tekintélyének egyszeri megrövidülését legalább nem tetézi egy másodikkal.

Ő is a kisebbik rosszat választotta. Ő is lendületet vett, ő is ugrott.

Mintha mi sem történt volna, továbbmentek. De azzal, hogy továbbmentek, még nem lett vége a kínos históriának. A tudomány mai állása szerint a magaslati vidékek lakosainak szexuális érintkezése forróbb, drámaibb s ezáltal rövidebb ideig tartó, mint a síkságiaké. Gizi Gézáné tehát ilyen szép nyári éjszakákon nagy forgalmat bonyolított le; vagyis hol égett nála a villany, hol nem. A két sétáló azonban, akár volt vendége Gizi Gézánénak, akár nem, ugrott egyet az ablaka előtt.

Ráadásul az történt, hogy az aggregátor gépésze épp akkor igyekezett haza munkájából, és épp Gizi Gézáné ablaka alatt találkozott a két sétálóval. Nagyot köszönt Varró őrnagynak, és - eszébe jutván a közeli nyugdíjaztatása, a fronton harcoló unokaöccse, valamint egy régi idézés, amelyben az államellenes felforgatás vádját emelték ellene - habozás nélkül átugrotta a transzformátor árnyékát.

Ezt ismételten megtette Varró őrnagy és a vendéglátója. Az ilyesmi nem marad következmény nélkül. Elképzelhető egy kedvező folytatás is, nevezetesen, hogy a két férfi, a két jó barát még jobban összemelegszik attól, hogy végre istenigazában kiugrálhatta magát.

Elképzelhető egy kedvezőtlen folytatás is. Sajnos, ez következett be.

Az történt, hogy először Tótban elkezdett dolgozni valami nyugtalanság. Azzal vádolta magát, hogy méltóságán aluli helyzetbe sodorta fia parancsnokát. Hogy kiengesztelje, feltűnő előzékenységgel bánt a vendéggel. Így pl. a verandán alája készítette a székét, állandóan hajlongott, erőltetetten mosolygott, és í. t.

Előzékenysége azonban célt tévesztett, mert éppen arra emlékeztette az őrnagyot, amire nem akart gondolni. A felkínált széket nem fogadta el, szántsándékkal egy másikat hozott ki a szobájából, a csábmosolyokat pedig rideg arccal fogadta.

Ezzel még jobban felzaklatta Tótot, aki most már bünbánó arcot öltött, igyekezett kihúzódni az őrnagy látóköréből, feltűnő halkán beszélt, hogy ezzel is aláhúzza a maga jelentéktelenségét.

Az őrnagy ezt se vette jó néven. Épp ellenkezőleg: nyílt kihívásnak tekintette. Minél büntudatosabban pislogott rá Tót, annál karakánabban fordult el tőle. A halk beszéd pedig egyenesen felbőszítette.

- Mit mondott, kérem? Egy szót sem értek a motyogásából!

Tót elismételte szavait. Az őrnagy úgy tett, mintha nem értené.

- Még mindig nem értem. Talán viccelni akar velem?

Tótnak nem viccelni, hanem sírni lett volna kedve. Hiszen vége lett a bizalmaskodásnak, vége a Tótomnak, Tótockámnak, vége a levesébe csempészett csirkemájnak... Behúzta a nyakát, és némán hajtogatta a dobozokat; megfogadta, hogy kérdezetlen nem szól többé egy árva szót sem.

Persze, ha kérdezték, felelnie kellett. Jobban tette volna, ha akkor is hallgat. A némaságot nem lehet se rosszul érteni, se félremagyarázni. Vannak percek (órák, évek, korszakok), amikor a hosszú élet titka a hallgatás.

A kérdés, mely annyi bonyodalmat zúdított rá, egészen ártatlanul hangzott. Már jó ideje hajtogatták a dobozokat, amikor az őrnagy elengedte a margóvágó fogantyúját, körülnézett, és szokásos előzékenységével megkérdezte:

- Nem akarnak lepihenni? Hány óra magánál, kedves Tót?

Amióta Varró őrnagy Mátraszentannán tartózkodott, máskor is előfordult, hogy nem jól értette Tót beszédét. Eddig azonban, amit az őrnagy félrehallott, legalább félreérthető volt. A helyzet romlásának ékes bizonyítéka, hogy Tót válasza most is hasonlított ahhoz, amit a vendég a válaszból értett.

Tót ugyanis elővette régimódi zsebóráját, és így szólt:

- Mélyen tisztelt őrnagy úr, háromnegyed egy.

Az őrnagy a füléhez tartotta a tenyerét.

- Már megint úgy motyog, hogy egy szavát sem értem.

Tót hangosan elismételte a fenti választ. Kezéből azonban majdnem kiesett az óra, amikor észrevette, hogy az őrnagy arca elváltozik. Színét veszti, kiéleződnek rajta a redők, s úgy beszűkül a szeme, mint gombostűn a gomb. Ő ugyanis, ahogy utóbb a kimagyarázzkodáskor kiderült, a következőképpen értette Tót szavait:

- Sózza be a nagymamája dupla cimpás fülét!

Egészen természetes, hogy ilyen sértés hallatára nem tudott magán uralkodni. Öklével az asztalra csapott, és rárivallt Tóra.

- Ezt kikérem magamnak! Tudja meg, hogy a nagyanyám Skultéti lány volt, ötödik gyereke egy falusi szücsmesternek, de a borsodivánkai iskolaigazgató megtiszteltetésnek vette, hogyha az ötvenedik születésnapján, földig hajolva, kezet csókolhatott neki!

Sarkon fordult. Szobájába rontott. Becsapta az ajtót. Tóték megdermedve ültek, mert a kiszűrődő zajok elárulták, hogy vendégük lecibálja kofferét a szekrényről, a fiókokat huzigálja, és csomagolni kezd.

- Elutazik! - jajdult föl Mariska. - Mit tettél már megint, édes, jó Lajosom?

Mind a ketten iszonyodva nézték Tótot, aki azonban csak bután bámult maga elé.

* * *

Más ember, ilyen vádló tekintetektől ösztönözve, magától is tudta volna a kötelességét. Aki valakit ok nélkül megbántott, kövesse meg.

Tót azonban csak ült, konok, kifejezéstelen arccal, melyről messzire lerítt, hogy esze ágában sincs bocsánatot kérni. A törtétekért kizárólag az őrnagyot hibáztatta, s még csodálkozott is, hogy a felesége meg a lánya várakozva néznek rá.

- Mit bámultok úgy rám? - kérdezte értetlenül.

Ágika adós maradt a magyarázattal. Mariska is csak sóhajtott egyet.

- Jaj, Lajosom, édes, jó Lajosom...

- Ne jajgass! - szólt rá Tót. - Én azt mondtam: háromnegyed egy. Ezt mondtam, vagy nem ezt mondtam?

Körülnézett. Nyilván arra várt, hogy a felesége meg a lánya igazat adjon neki, mert a múltban is mindig ez történt, még akkor is, ha (kivételes esetekben) nem volt igaza. Most azonban (amikor igaza volt) nem ez történt.

Először nem történt semmi.

Mariska hallgatott, és könnyes szemmel meredt maga elé.

Ágika is hallgatott. Később szomorúan megcsóválta a fejét.

Erre Mariska fölsóhajtott, és ő is megcsóválta a fejét.

Tót bosszús lett.

- Nem tudtok beszélni? - kérdezte. - Miért csóváljátok a fejeteket?

Ágika elfordult, mint akinek nincs mersze beszélni.

Mariska, miután köténye sarkába fújta az orrát, csak ennyit mondott:

- Csak arra kérünk, édes, jó Lajosom, hogy máskor légy egy kicsit elővigyázatosabb.

- Bizony - kapott bátorságra Ágika. - Nem jó, ha valaki csak úgy a levegőbe beszél.

- Én nem a levegőbe beszéltem - csapott az asztalra ingerülten Tót -, hanem megmondtam a pontos időt.

Ezt Mariska kénytelen volt elismerni.

Ágika se vonta kétségbe. Csak azt fűzte hozzá, hogy az emberek nem szoktak ok nélkül megsértődni. Nem lehetetlen, hogy a papa esetleg úgy közölte a pontos időt, hogy azt másvalamire is lehetett érteni.

Bizony, mondta Mariska. Ha az őrnagy úr megbántódott, akkor bizonyára volt rá oka.

Tót nem nagyon hitte ugyan, hogy szavait másra is lehetett volna érteni, de ha igen, az se lehetett sértő a vendégükre.

Mariska neki is igazat adott; az ő férje még sohasem bántott meg senkit.

Ezt Ágika is belátta. Viszont, habár nem emlékezett szó szerint a kérdéses mondatra, mégis úgy rémlett neki, mintha a papa valakinek a fülét is szóba hozta volna.

Mariska a „fül” szóra nem emlékezett, de arra se mert volna megesküdni, hogy ez a szó nem hangzott el.

Tót azt állította, hogy mindez merő képzelődés. Vajon kinek a fülét emlegette volna ő, ha egyszer a pontos időt kérdezték tőle?

Ebben Mariska igazat adott neki.

Ágika gondolkozott. Először ő is igazat adott az apjának, de aztán egyre inkább úgy rémlett neki, mintha a „fül” szó az őrnagy úr nagymamájával kapcsolatban hangzott volna el.

Mariska is gondolkozott. Kijelentette, hogy ő vakon bízik ugyan az urában, de azért sem igent nem mer mondani, se nemet.

Most már Tót se volt egészen biztos a dolgában. Az még esetleg elképzelhető, hogy a „fül” szó kiszaladt a száján, arra azonban semmi oka se volt, hogy az őrnagy nagymamáját emlegesse.

Ágika bocsánatot kért, hogy régi dolgokkal hozakodik elő, de már máskor is előfordult, hogy papa minden ok nélkül furcsa dolgokat mondott.

Mariska erre olyanformán kezdte ingatni a fejét, hogy az bólintás is lehetett, de fejcsóválás is.

Tót hallani kívánta, mire céloz a lánya.

Ágika nem akart erről beszélni, de hosszas nógatás után elmondta, hogy például a múlt hét szerdáján, a volt Klein-féle vendéglő előtt a papa köszönés helyett „te fekete retek”-nek nevezte Tomaj plébános urat.

Mariska azt mondta, hogy ő nem volt jelen, és ilyesmit el se tud hinni az uráról, de az bizonyos, hogy a plébános néhány nap óta nagyon hűvösen fogadja a köszönését.

Tót meghökkent. Ő ugyan nem emlékezett semmiféle retekre, sőt úgy tudta, hogy egy dicsértessékkal üdvözölte a papot, de azért kezdett kicsúszni a lába alól a föld.

Végezetül aztán Mariska is megszólalt. Szemmel láthatóan nehezeire esett a beszéd, de azért, mint mondotta, egy ilyen komoly percben ő se hallgathatja el az igazat, hiszen Gyulájuk életéről van szó. Éppen ezért kötelességének tartja, hogy eszébe juttassa az urának a vasúttól történt nyugdíjaztatása előzményeit.

A nyugdíj szó hallatára Tót paprikavörös lett.

Érthető is. Ha egy embert, aki kilenc évig szolgált mint feddhetetlen tolatásrendező Felső-piskolc vasútállomáson, egyik napról a másikra, se szó, se beszéd, nyugdíjba küldenek, akkor az igyekszik megfelekedni erről a megalázó emlékről. Mariska azonban úgy vélte, hogy éppen Tót érdekében jó volna végre szembenézni az igazsággal.

Tót kijelentette, hogy erre ő is kíváncsi volna.

Mariska azt mondta, hogy ő ki tudja elégíteni az ura kíváncsiságát, csak ahhoz ragaszkodik, hogy Ágika fogja be a fülét.

Ágika befogta a fülét, s Mariska elmondta, hogy amikor Viktor Emmanuel olasz király Magyarország kormányzójának vendégeként őszi körvadászatra utazott az észak-magyarországi erdőségekbe, akkor a fellobogózott, virággal díszes felsőpiskolci vasútállomáson, ahol vigyázzba állt az egész vasúti személyzet, épp abban a percben, amikor a különvonat keresztülzárguldott az állomáson, az egyik tolatásrendező, akire addig sose volt panasz, hirtelen hátat fordított a vonatnak, leeresztette a nadrágját, és a szebbik felét mutatta a tovasuhanó előkelőségeknek... Ez történt, mondta Mariska, és sírva fakadt.

Tót Lajos felhőrdült.

- Ebből egy szó sem igaz! - kiáltotta. - Ki beszélte be neked ezt az ostobaságot?

Ő is kételkedett benne, szipogta Mariska, egészen odáig, míg egy Singerné nevű jegyszedő, még a Berger úrék mozijában, meg nem esküdött rá, hogy szavahihető szemtanúktól a saját fülével hallotta a történetet.

Tót magába roskadt. Ez több volt, mint amennyit az önérzete el tudott viselni; percekbe telt, míg Mariska és Ágika újra lelket vert bele. Akkor aztán kérlelni kezdték, hogy menjen, és kérjen bocsánatot az őrnagytól. Belekaroltak. Gyengéden az ajtóig kísérték, még a küszöbön is átsegítették...

Néhány óra múlva, hajnali három óra hat perckor, Tót elszökött hazulról. Nyilvánvaló, hogy szökése és a fenti epizód között nincs és nem is lehet okozati összefüggés. Felnőtt ember nem hagyja el otthonát és családját, mert valaki nem jól értette a szavait. Ez már csak azért sem hihető, mert az őrnagy, a nála megszokott nagylelkűséggel, mindjárt meg is bocsátott neki. Mi több, amikor kijöttek a szobából, még nyomatékosan ki is jelentette:

- Kérem, ne tegyenek neki szemrehányást. Mindnyájan emberek vagyunk... Ugye, kedves Tót?

Tót morgott valamit. Nem volt valami jó állapotban, de miután elfoglalta helyét az asztalnál, hamarosan összeszedte magát. A munkában, ha mégoly fárasztó is, mindig van valami vigasztaló. Ráadásul az őrnagy nemcsak hogy nem neheztelt, hanem szemmel láthatóan a legjobb kedvében volt. Élvezte a friss levegőt, az éj hűvös áramlatait, és úgy szóval tartotta őket, hogy észre sem vették az idő múlását. Örömmel hallották, hogy a kedves vendégnek nemcsak a közérzete és az étvágya javult, hanem az álmai sem olyan nyomasztóak már, mint ideérkezésekor. A legutóbb például azt álmodta már, hogy ő egy zacskó viszketőpor, amit beleszórnak egy szép lány nyakába; apróra elmondta, hogy vette be magát mind mélyebben a

leány ruházatába, s hogy kacagott az ő csiklandós érintésétől az álombeli lány. Ezen mindnyájan jót mulattak, még Tót is szélesen elmosolyodott. Senki se gondolta, milyen terveket forral, aminthogy arra se számított senki, hogy nem sokkal az első kínos félreértés eloszlata után egy második, még kínosabb meglepetést tartogat nekik.

Az történt, hogy ebben az emelkedett hangulatban, az általános jókedv közepette, jóval virradat előtt, tehát nem is túlságosan későn, Tót Lajos elásította magát, méghozzá a legkihívóbb módon, egyenesen az őrnagy arcába, olyanféle gátlástalansággal, mintha az őrnagy orvos volna, s ő a lobos manduláját akarná megvizsgáltatni vele.

Hogy ásított, még hagyján, bár az asztalnál ülők élénken emlékeztek rá, mennyire szívére vette a vendég Tót első ásítását. Meg is dermesztette őket a rémület, ajkukra fagyasztva a szót, elakasztva kezük mozdulatát, ahogy reptében akad el egy madár, melyet a vadász golyója szíven talált.

E baklövésre azonban, melyet akkor még néhány mentegetőző szóval jóvátehető volt, Tót azzal tette föl a koronát, hogy mérgesen ráripakodott a feleségére: - Mit báméskodtok? Púp nőtt a homlokomon, vagy mi?

Amikor a fejére olvasták, hogy mit cselekedett, eleinte konokan, egy visszaeső bűnös szívósságával, megpróbálta letagadni tettét. Nem hitt a lányának. Nem hitt a feleségének. Minden érv és bizonyíték lepattant róla. Talán sohasem ért volna véget a vita, ha az őrnagy közbe nem veti magát.

- Arra kérem magukat, hogy hagyják abba ezt a meddő szócsatát - mondta lefegyverző szelídséggel. - Voltaképpen mindegy, hogy mi láttuk-e jól, vagy Tót úr emlékszik-e rosszul. Ha ő úgy érzi, hogy nem ásított, akkor ez annyit jelent, hogy nem akart ásítani. Ezt a kérdést azonban csak ő maga tudja eldönteni. Gondolkozzék rajta, kedves Tót.

- Eszem ágában sem volt ásítani - jelentette ki Tót.

- Ennek igazán örülök - mondta az őrnagy. - Eszerint most sincs kedve ásítani?

- Most sincs - mondta Tót.

- És később? - érdeklődött az őrnagy.

- Később sem lesz - mondta Tót.

- Nem fogja ezt esetleg megbánni?

- Soha!

- Ha ez csakugyan úgy van - kérdezte az őrnagy -, hajlandó bizonyos óvintézkedéseket tenni, amelyekkel elejét lehet venni a további ásítózásnak?

- Szíves-örömet - mondta Tót.

- Nagyszerű! - mondta az őrnagy.

Kijelentette, hogy ezt el is várta egy ilyen kitűnő embertől, mint Tót. Persze, mondta, az ásítás megelőzésének többféle módozata van; Tóték szerencséjére azonban ő már e téren szert tett némi tapasztalatra. A fronton ugyanis az éjszakai őrökre vezényelt katonák gyakran hajlamosak az ásításra, s ez azért veszélyes, mert az ásító embert könnyen elnyomja az álom, amiért a fronton főbelövés jár. Ott ő úgy segített a bajon, hogy az őrt álló katonák egy szilvماغot tartottak a szájukban, melyet aztán átadtak annak, aki a leváltásukra jött.

- Nincs véletlenül valamilyen gyümölcsmag a háznál? - kérdezte.

Mariska megcsóválta a fejét. Sajnos, közölte, a szilvaszezonnak már vége, viszont őszibarack még nincs... Látszott rajta, mennyire bántja a dolog, de az őrnagy megvigasztalta:

- Nem baj, Mariska. Majd én kitalálok valamit.

Töprengő arccal végigkutatta zsebeit. Úgy látszik, nem találta meg, amit keresett, mert hirtelen föl pattant, szobájába sietett, ahol végigkutatta fiókjait, s különféle használati tárgyakkal tért vissza. Letett az asztalra egy Kodak fényképezőgépet, egy doboz féregirtó port, a szolgálati pisztolyát, továbbá egy bekeretezett fényképet, melyen ő volt látható, hadnaggyá avatása napján, karddal az oldalán, egy porosnak látszó műpálmának dőlve.

- Mindegyik jó - mondta, miközben hol a tárgyakat, hol Tót száját nézegette -, de egyik sem ideális.

Aztán fejéhez kapott, és felkiáltott:

- Hopp! A csipogóról majdnem megfélemedeztem!

Mindent visszavitt, aztán sugárzó arccal egy tyúktojás nagyságú tárgyat hozott magával, melyről kiderült, hogy nem más, mint egy kis dinamós zseblámpa. Az oldalán egy kis kar volt. Ha azt megnyomták, a lámpa berregett - ezért is hívták „csipogó”-nak -, és az égő kigyúlt.

Odanyújtotta a csipogót Tótnak.

- Parancsoljon, kedves Tót úr!

- Még ilyen! - kiáltott föl az álmélgodó Mariska. - Nekem ez sosem jutott volna eszembe!

- Pedig milyen egyszerű megoldás! - csapta össze a kezét Ágika.

Maga Tót azonban, ahelyett hogy örült volna, nyílt ellenszenvvel nézte a kis zseblámpát.

- Mi legyen ezzel? - kérdezte.

- Hát mi lenne? - kacagott föl Ágika. - Kapja be az apu, és kész!

- Csak arra vigyázz, hogy le ne nyeld - figyelmeztette az urát féltő gonddal Mariska.

- Se megrágni, se lenyelni nem szabad - magyarázta az őrnagy. - Csak szopogassa szépen, mint a savanyúcukrot.

Tót azonban akadékoskodott. Ő ezt nem meri a szájába venni, mondta, mert amit egyszer a szájába vett, azt lenyeli.

- Ettől nem kell félnie - nyugtatta meg mosolyogva a vendég. - Eleinte talán kissé furcsa érzés lesz, de egy zseblámpát ugyanúgy meg lehet szokni, mint egy műfogsort.

Még ez se győzte meg Tótot. Minden férfiassága ellenére is volt benne egy gyerekes vonás. Lehet, hogy még kéretni akarta magát egy kicsit, vagy talán csak a „csipogó” név nem tetszett neki, mert tovább is húzódozott ettől a megoldástól, habár egyetlen épkézláb ellenérvet se tudott fölhozni. Segélyt kérően nézett a feleségére.

- Te is azt mondd, Mariskám, hogy vegyem ezt a holmit a számba?

- Hát hová máshová, édes, jó Lajosom? - csodálkozott az asszony.

Tót még egyszer körülnézett, s aztán olyat tett, ami se korához, se társadalmi állásához nem illett. Hirtelen lemászott az asztal alá, de úgy, hogy a feje se látszott ki.

A többiek összenéztek ugyan, de - néma megegyezéssel - nem szóltak egy szót sem. Ültek, hallgattak, vártak. Jobbat nem is tehettek volna. Egy rövidke idő múlva Tót előmászott az asztal alól. Igaz, még mindig duzzogó arcot vágott, de legalább nem ellenkezett tovább. Magától nyitotta ki a száját, s Mariska oly gyengéden dugta be a csipogót, ahogy egy anya eteti gyermekét.

- Remélem, nincs rossz íze? - kérdezte.

Tót a fejét rázta. A zseblámpától egy kissé kigömbölyödött az arca, ez azonban nem állt neki rosszul. Ágika meg is jegyezte:

- Így még sokkal csinosabb az apu!

Erre ő valamit válaszolni akart, de a nyelve mozgásba hozta a lámpa karját, amitől az berregni kezdett, égője pedig kigyulladt Tót fogsora mögött. Mindnyájan mosolyogtak.

- Ne vesztegessük az időt! - szólt az őrnagy. - Azt hiszem, most sokkal jobban fog menni a munka.

Ebben nem is tévedett.

Ettől kezdve nem volt semmilyen fennakadás. Tót egyszer sem ásított. Még csak fáradtnak se látszott. Kezéből ugyan most is csupa félvállas doboz került ki, de ezt már megszokták. Mindezt csak azért kell hangsúlyozni, nehogy valaki az imént megtörtént és a később történendő események közt összefüggést keressen. Még senki se szökött meg azért, mert szájában (kizárólag elővigyázatossági okokból) egy zseblámpát tartott.

Annál nagyobb volt a megdöbbenés, amikor fölfedezték Tót eltűnését.

Hiányát nem mindjárt vették észre. Föltehetően akkor szökött meg, amikor véget ért a munka, mindenki kimerülten támolygott ide-oda, s a szemüket is csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudták nyitva tartani. Távolléte azért sem szűrt szemet a többieknek, mert az egri Sanitaskötszergyár teherautója havonta csak egyszer járta be a vidéket, hogy összeszedje a kész árut. E látogatás még nem volt esedékes; Tótéknál tehát, különösen az új vágógép jóvoltából, nagy mennyiségű doboz gyűlt össze, hatalmas gúláik minden talpalatnyi helyet elfoglaltak. Még egy olyan nagydarab ember is, mint Tót, könnyen elveszhetett e dobozrengetegben.

Egy idő múlva mégis föltűnt a házigazda távolléte. Szólongatni, majd keresni kezdték. Bejártak minden zugot, fölverték utána a szomszéd kerteket, aztán az egész falut, egészen a fűrésztelepig. A bartalaposi völgyet. A Bábony tisztásait. Tót sehol.

Hová lett? És miért ment el? Talán megint fölütötte az orrát valamiért? Alig hihető. Hiszen olyan jól ment minden.

* * *

Tomaji főtisztelendő úr e nap délutánján a hegymászástól kifáradva tért haza, miután az uradalmi főerdész anyósának föladta az utolsó szentséget. Azon porosan, reverendásan végigvetette magát a bevetett ágyon, és álmosan behunyta a szemét.

Ekkor azonban hangos horkolás ütötte meg a fülét.

Először azt hitte, már a saját horkolását hallja. Visszatartotta a lélegzetét, ámde a horkolás folytatódott. Néhány perc múlva, nagy erőlködéssel - ami nem tett jót neki, mert gyomorsérve volt - sikerült az ágy alól előráncigálni Tót Lajost. Még nehezebb volt őt felébreszteni. Még annál is nehezebb szóra bírnia.

A vidéki papságot sokan félreismerték. Állítólag gépiesen látják el szent hivatásukat, régi prédikációikat ismételtetik, csak a has örömeinek élnek, eltunyulnak... Arról azonban nem beszél senki, hogy sokszor olyan csavaros lelki problémákkal kerülnek szembe, amelyek még egy főpásztornak is próbára tennék a képességeit.

A mátraszentannai plébános hosszú évekig nyugodtan élte világát. De mostanában, jobban mondva, az utolsó héten, mintha meghöbörödtek volna a hívei. Tegnapelőtt azzal állított be egy fűrésztelepi munkás, hogy a saját árnyéka üldözi. Kint a napsütésben mindjárt meg is mutatta az árnyékát, mely valóban csendőregyenruhát viselt. Milyen tanácsot lehet ilyenkor adni? S mit mondhatott volna Tomaji főtisztelendő úr Leonhardt luxemburgi hercegnek, a hetvenezer holdas uradalmi erdők tulajdonosának, amikor a szikár aggastyán (akinek az ereiben angol királyi vér folyt) ugyanannak a napnak estéjén, a gyóntatószékben megvallotta neki, hogy meggyőződéses kommunistának érzi magát? Arra a kérdésre, hogy mit lehet ez ellen tenni, a plébános hústalan böjtöt javasolt.

Már e kis ízelítőből sejteni lehet, hogy Tomaji vértezve volt a legbonyolultabb lelki nyavalyák ellen, Tót vallomása azonban még őt is megrendítette. Nem is lehet azt érzéketlenül végighallgatni, amikor egyházközségnek egyik tekintélyes, ép idegzetű, pompás egészségnek örvendő tagja megtört hangon kijelenti, hogy nincs hőbb vágya, mint bemászni valami alá.

Hogy mi alá? Tótnak mindegy volt, mi alá. És hogy miért? Tót nem tudta, miért. Ő csak annyit tudott, hogy éppen lefekvéshez készülődött, már a cipőjét fűzte ki az ágya szélén, amikor egy belső hang parancsára fölkerelkedett, idejött, bemászott az ablakon, és lefeküdt a plébános ágya alá.

Nem tagadta, hogy tettét szellemi képességeinek birtokában követte el. Álmosnak álmos volt ugyan, de egyébként teljesen beszámítható. Tisztában volt vele, hogy ez nem egészen értelmes cselekedet, de nem tudott védekezni ellene. E vágy különben már napok óta kísérti. Bárhol van is (szobában, pincében, szabad ég alatt), mindenütt azt lesi, van-e a közelben megfelelő búvóhely. Most is, miközben a főtisztelendő úrral beszél, alig bír ellenállni a kísértésnek, hogy be ne másszon a reverendája alá.

A pap csak hallgatta. Ott állt előtte ez a szép szál ember, akinek súlyánál csak a keserve nehezebb. Mit mondjon neki? Sóhajtott egyet.

- Ha könnyít rajtad, fiam - mondta aztán -, nem bánom, mássz be egy kis időre a reverendám alá.

- Köszönöm, főtisztelendő úr - hártotta el Tót. - Nem akarok a kísértésnek engedni, mert akkor félős, hogy egészen elhatalmasodik rajtam.

A plébános megdicsérte. Az ablakhoz lépett, s a felhőtlen égboltra meredve, elgondolkozva állt egy darabig, aztán e szép szavakat mondta:

- Mit tehet az ember a másikért, fiam? Háborúban vagyunk, és mindnyájan félünk. Pedig a harcok nagy messzeségben folynak, az újságok nap mint nap csapataink győzelméről írnak, de mi mégis rettegünk valamitől. Hogy mitől? Nem tudom. Ha tudnám, talán megszűnnék félni. Gondolkozz te is, kedves fiam, hátha meg tudnád mondani, mi bánt. Akkor talán te se kíváncskoznál többé bebújni sehová.

Tót lehorgasztotta a fejét. Azt mondta, őt három dolog bántja.

A pap biztatta, hogy ne hallgasson el semmit.

Tót azt mondta, őt mindenekelőtt az bántja, hogy a sisakját (ha erősen süt a nap) a homlokába húzva kell viselnie, mert így kívánja a kedves vendég.

Mi a második, kérdezte a pap.

Az, hogy este, amikor sétálni ment Varró őrnaggyal, át kellett ugrálnia a Gizi Gézáne háza előtt álló transzformátor árnyékát.

- Ez olyan borzasztó? - kérdezte a pap, de azért biztatta, hogy mondja el a harmadik panaszát is.

A harmadik panasza az, mondta Tót, hogy kénytelen a vendég zseblámpáját a szájába venni, nehogy dobozolás közben elásítsa magát.

A plébános érdeklődött, nagyon nagy-e az őrnagy zseblámpája.

Tót kénytelen volt bevallani, hogy a lámpa legfőljebb akkora, mint egy tyúktojás.

Le kell-e nyelnie a lámpát, tudakolta a pap.

Azt neki nem is szabad lenyelnie, ismerte be Tót. Épp csak szopogatnia szabad, mint a savanyúcukrot.

Tomaji főtitelendő úr ekkor éktelen dühbe gurult.

- Ez mégiscsak orcátlanság, fiam! - rivallt rá Tótra. - A háború kellős közepén vagyunk, amikor más ember az életéért reszket, vagy éppenséggel a halottait siratja... Te pedig ilyen lappáliákkal állsz elő, ahelyett hogy hálát adnál Istennek, amiért hozzád vezérelte a fiad parancsnokát? Most már sajnálom, hogy szóba álltam veled!

Kirohant. Becsapta az ajtót. A szomszédból egy kisfiút átszalasztott Mariskáért, ő pedig puskaporos hangulatban rőtta a paplak kertjének kacskaringós útjait, míg csak lélekszakadva be nem rohant Mariska.

- Ne vágj olyan kétségbeesett arcot - mondta neki a pap, és a ház felé vezette. - Odabent vár az a nyafka urad, vidd szépen haza.

Benyitottak. Körülnéztek. Tót nem volt látható. Sem az ágy, sem a szekrény alatt, sem a kutya vackán, sem a szennyes ruha között. Újra nyoma veszett, s nem is került elő egészen a hétórás miséig, amikor Tomaji főtitelendő úr fülét ismét megütötte a horkolása. A már ismerős hang ezúttal a főoltár csipkés terítője alól tört ki. A plébánosnak idejében torkán akadtak a megszentelés mindenható szavai, és heves rosszullét fogta el.

A szentmisét félbe kellett szakítani. A hívek elszéledtek. Tótot betaszígták a sekrestyébe, és rázárták az ajtót. Mariska sírva fakadt.

- Most mit csináljak vele? - kérdezte a paptól. - Nekem vendégem van, nem őrizhetem egész nap az uramat.

A plébános elgondolkozott.

- Azért olyan nehéz tanácsot adni, Mariskám, mert tekintettel kell lennünk az ő érzékenységére is.

- Hisz ez az - bólogatott Mariska. - Még egy zseblámpát se hajlandó a szájába venni.

- Nem lehetne egyszerűen odakötözni a székhez? Akkor biztosan nem szökik meg.

- Ennek az a hátránya - mondta Mariska -, hogy ha sokáig ül egy helyben szegénykém, akkor elalszik.

- Hát akkor kössetek egy csengőt a nyakába - ajánlotta a pap. - Véletlenül van is egy tartalék ministráló csengőm.

- Olyan lenne, mint egy kis báránka - mosolyodott el Mariska, de aztán megrázta a fejét. - Attól félek, hogy a csengőszó idegesíteni fogja az őrnagy urat.

- Hát akkor mondd meg te, hogy mit csináljak - tárta szét a kezét tehetetlenül a pap. - Nekem véget ért a tudományom.

- Tessék a lelkére beszélni egy kicsit - mondta Mariska. - A főtisztelendő úrra ő mindig hallgatott.

Tomaji plébános bement a sekrestyébe, és a lelkére beszélt Tótnak. A fejére olvasta, mivel tartozik egy apa a fiának, kiváltképp, ha olyan fiúról van szó, mint Gyula. Ez hatott.

Tót szentül megfogadta, hogy a hátralevő időben igyekszik legyőzni rossz hajlamait; nem fog többé megszökni hazulról, és elbújni se fog, se ágyak, se oltárok alá.

A pap elbocsátotta, tudva, hogy Tót, ha valamit megígér, azt állja is. Így is lett.

Tót egyenesen hazament. Otthon azonban nem ment a többiek közé, hanem beült a budiba. Ott ült egészen vacsoráig, sőt, étkezés után ismét oda zárkózott.

A budin ült másnap délelőtt is. Amikor Mariska bekopogott hozzá, nem válaszolt. Úgy látszik, elaludt.

NEGYEDIK FEJEZET

Levél a frontra

Kedves, jó fiam! Remélem, soraim jó egészségben találhatnak. Tomaji főtisztelendő úr, amikor a hadba vonultakért imádkozik, mindig első helyen mondja a nevedet. Tudatom, hogy jól vagyunk, csak te hiányzol nagyon. Megnyugtatódsodra közlöm, hogy a mélyen tisztelt őrnagy úr is kitűnően érzi magát. Eleinte nagyon kimerült és ideges volt, de már ez a tíznapos pihenés a finom hegyi levegőnkön megtette a hatását. Az első napokban borzasztó álmok gyötörték, de most már csak tréfás álmai vannak, mint például, hogy ő viszketőpor, vagy hogy egy kiskutya viszi a szájában és lóbálja, de mi ez ahhoz képest, hogy megdarálják és megeszik, mert eleinte ez volt. Apád is jól van, csak egy kicsit szórakozott, és időnkint ott feledkezik mások ágya alatt, de a plébános úr beszélt vele. Azóta sokkal jobb kedvű, bár néha visszahúzódik. Még egy örömhírem van számodra. A mélyen tisztelt Őrnagy úr megígérte, hogyha jönnek a hidegek, nemcsak odavesz magához a zászlóaljirodára, hanem vele fogsz aludni a mostani szobatársra helyett. Adná Isten, hogy így legyen. Vigyázz a gyomrodra, ne egyél zsíros ételt hidegen. Sokszor csókol anyád, Mariska.

* * *

Megcímezte a lapot, levitte a budihoz, és halkán (hogy az alvó vendéget föl ne ébressze) beszólt az urához, de csak egy diszkrét köhintés hallatszott, annak jeléül, hogy a helyiség foglalt.

- Meddig leszel itt, édes, jó Lajosom? - érdeklődött Mariska.

- Mi az? - kérdezte Tót. - Elutazik az őrnagy?

- Mi jut eszedbe! Az őrnagy úr csak négy nap múlva utazik.

- Akkor még maradok egy kicsit - mondta Tót.

Vasárnap volt. Már harangoztak. Mariska, hogy el ne késsen a miséről, az ajtórésen becsúsztatta a tábori lapot, ceruzástól. Tót aláírta.

Mariska ünneplőbe öltözött. - Elmegyek misére - szólta oda Ágikának, aki csirkét pucolt a verandán. - Apád a budin ül, az őrnagy úr alszik. Vigyázz rájuk, kislányom.

Megcsókolta a lányát, elment.

Körülbelül egy negyed óra múlva kilépett a szobájából az őrnagy. Álomittas hangon jó reggelt kívánt Ágikának, aztán gyűrött pizsamájában, borzas fővel, nagyokat ásítva, elindult a budi felé.

Ágika nyugtalanul nézett utána.

* * *

Tóték Varró őrnagy érkezéséig példás családi életet éltek. Mariska nemcsak szerette a férjét, hanem olyannyira maga fölött állónak érezte, hogy a szeme mozgásának engedelmeskedett. Ágika meg, a kamaszlányok hevületével, szinte istenítette. Minden, ami a világon szép, az apja volt; egy fecske elsuhanása, a csokoládé elolvadása a szájban, az a szédülés, amikor egy piros rózsába nézünk: ez mind - és hozzá még sok más - együttvéve ő.

Mihelyt Varró őrnagy betette a lábát, az eddigi vonatkozások helyébe újak léptek. Mariska lelkében lassan, fokról fokra, Ágikánál azzal a szemmel nem követhető gyorsasággal, ahogy a villám nem az egyik fába csap, hanem a másikba. Mindig a fizikai vonzalmak váltanak át a legkönnyebben; ahogy eddig apja bőrének szagát szerette, úgy most az őrnagyét szippantotta be, s Tót hangja helyett most a vendégé rezgett végig az idegzetén. Különösképpen az őrnagy csizmája vonzotta; ezt első naptól fogva maga tisztította, később az ágyába vitte, játszott vele, mint egy hajsbabával, dúdolt neki. E ronda jószág kedvéért idővel teljesen hátat fordított apja hibátlan, csalogató fényű csizmájának!

Egy asszony azonban - egy olyan asszony, mint Mariska - sohasem tépi ki gyökerestül az érzéseit. Ő még akkor is együtt érzett az urával, amikor az oktalanul szembeszegült az őrnaggyal, aki pedig csak jót akart vele, s nem állt rá a szája egyetlen helytelenítő szóra sem.

De ő is egyre jobban az őrnagy vonzókörébe került, bár nem fizikai, hanem inkább lelki, sőt, félig-meddig transzcendens értelemben. Bensőjét már csak az a vágy töltötte be, hogy a vendég a lehető legjobban érezze magát, s ezáltal mindinkább az őrnagy közérzetére fixálódott. Megérezte, mikor kezd szomjazni, s már hozta is a könnyű fröccsöt. Az őrnagy még maga se tudta, hogy zsigereiben bélgázok képződtek, amikor Mariska már fölállt, és tapintatosan kiment. Idővel egy óvó burokká, eleven sajtengerré vált, melynek egyetlen hivatása, hogy vendégét megkímélje minden zaklatástól.

Érzékenysége napról napra nőtt. Ebbe bizonyára belejátszott kialvatlansága, a vele járó idegfeszültség, a fiáért, sőt már a férjéért érzett aggodalma. Mint egy telepátikus fenomén, messze távolból megérezte a vendég legkisebb rezdüléseit is; néha rejtélyes hangokat hallott, káprázatokat látott, melyek előre jelezték a vendéget fenyegető veszedelmet.

Állt például a veranda sarkában a falnak támasztva egy kopott esernyő, melyet az egyik szobabérlő felejtett itt. Ez az ernyő minden ok nélkül néha föl szokott dőlni.

Egy délelőtt, mialatt az őrnagy aludt, Mariska a hentesbolt előtt sorban állt húsért, melyet akkoriban csak jegyre lehetett kapni. Már ő volt a soron, amikor a bolt előtt megállt egy kerékpár.

Valaki odaszólt:

- Van itt egy Tótné nevezetű?

Hiába mondták neki, hogy csak a túlfűtött képzelete játszott vele. Mariska még hónapok múlva is erősítette, hogy a bicikli mellett egy jóságos tekintetű, ősz szakállú zsidó állt, szakasztott mása Szent Péternek.

- Én vagyok az! - szólt ki. - Mi tetszik?

- Jó lesz vigyázni arra az esernyőre! - intette a hang. Egy szempillantás múlva az égi követ elkarikázott.

Szerencsére a hentesbolt nem volt messze. Mariska hazarohant, és - Isten csodája! - még a levegőben el tudta kapni az ernyőt, mely megint föl akart dőlni, és bizonyára felébresztette volna az őrnagyot.

E szép vasárnapon, a szentmise vége felé, újabb szótatot hallott Mariska. Ezúttal nem jelent meg neki senki, hanem túlharsogva az orgona bűgását, egy recsegő hangot vélt hallani, mintha egy hangszóró szólalt volna meg.

- Halló, figyelem! Tót Lajosné született Balog Mariskát a hozzátartozói várják a férfiilemhely előtt!

A hívek vagy nem hallották a hangszórót, vagy pedig nem értették meg a szózat fenyegető jelentését. Mariska azonban fölugrott, utat tört magának, és balsejtelmeiktől gyötörve futott haza.

Már a kertajtóból meglátta a budi előtt álldogáló, dörömbölő, kiáltozó csoportot. Mit akarnak ezek itt? Miért zokog Ágika a verandán? S miért dobálja az őrnagy a nyitott kofferbe a ruhaneműjét?

- Nekem ebből elegendem van - mondta az őrnagy, akadozó hangon, elkínzott arccal. - Segítsen, nehogy elkésem a buszt.

* * *

Dongtak a méhek. Illatoztak a mályvák. Varró őrnagy megállt a budi csukott ajtaja előtt. Egy kicsit sétálgatott a kertben, de az ajtó nem nyílt ki. Az őrnagy kopogott. Tót köhintett egyet.

Az őrnagy visszament a szobájába. Ágika már a második csirkét kopasztotta, amikor újra megjelent az őrnagy, és - kissé sietősebben, mint az előbb - elindult a budiba.

Kopogott. Tót köhintett. Az őrnagy visszajött.

Ágika észrevette arcán a csalódottságot, és úgy érezte, hogy mondania illenék valamit. Ezt mondta:

- Milyen szép idő van!

Az őrnagy morgott valamit.

- Süt a nap, de azért nincs túl meleg.

Az őrnagy erre már nem is morgott. Bement a szobájába.

Amikor harmadszor is dolgavégezetlenül tért vissza a kertből, arcszíne kisárgult, szemhéja veresedett. Ágika rámosolygott.

- Szabad valamit kérdezni az őrnagy úrtól?

Az őrnagy megállt, rámeredt.

- Azt szeretném tudni, hogy az őrnagy úr is úgy van-e vele, hogy néha minden ok nélkül kedvetlen, bánatos, máskor pedig hirtelen jókedvű lesz, és mindenen kacag, mulat?

Az őrnagy nem adott határozott választ; ingerülten a szobájába rohant.

Ágika megijedt. Érezte a felelősség súlyát; okvetlenül cselekednie kell. A magas nyakú nyári vászonblúz helyett nagy sietve belebújt egy halványkék slingelt blúzocskába, melynek gallérrészét úgy be tudta tűrni, hogy a kivágásból előkandikáltak felsőtestének bimbózó formái. Haját pedig, melyet befonva viselt, kibontotta. Amikor az őrnagy ismét dolgavégezetlenül tért vissza a kertből, Ágika e kacér blúzban, egy szőke hajzuhatag alatt várt rá. Odaállt elébe.

- Most pedig kérem szeretnék valamit az őrnagy úrtól - mondta legragyogóbb mosolyával.

Az őrnagy megállt. Fogsorát vadul összeharapta, amit úgy is föl lehetett fogni, mintha (nem nagy sikerrel) viszonzni akarná a lánymosolyt.

- Arra szeretném kérem, hogy tessen rám nézni, és tessen szíves lenni kimondani a legelső dolgot, ami eszébe jut.

Behunyta szemét. Szíve dobogott, mellecskéje egészen átforrósodott. Maga se tudta, mit vár, csak várt.

Először azt hallotta, hogy az őrnagy foga összekoccan. Ez ugyan elég vérszomjasan hangzott, de másra is lehetett magyarázni. Ekkor azonban azt kérdezte az őrnagy:

- Ki van abban a bűdös budiban?

Ágika szeme kinyílt. Ijedtében megnőtt a szeme bogara.

- Mert ha a kedves papa truccolni akar velem - kiáltotta fenyegető hangon az őrnagy -, akkor majd megmutatom, hogy ki vagyok!

Szobájába ment. Lerántotta a kofferét, csapkodva-kapkodva csomagolni kezdett. Ágika elvesztette a fejét; kirohant és segítségért kiabált.

Kint javában állt a vasárnapi korzó. Persze, összejött egy csomó ember, de a kislány magyarázatától se lettek okosabbak. Ki ül a budin, és miért? Ki akar emiatt elutazni, és miért? Végül azt sütötték ki, hogy a házikóban ellenséges ejtőernyősök vannak bezárkózva. Körülvették a budit, és - tisztes távolból - szidalmakat szórtak rá. Aki tudott valamit angolul, angolul.

Mariska, amikor lélekszakadva hazaérkezett, először a hívatlan vendégsereget küldte dolgára. Aztán bekopogott a budiba. Öklével verni kezdte az ajtót, de csak egy diszkrét köhintést kapott válaszul.

Futott az őrnagyhoz. Összetett kézzel kérte, hogy legyen egy kis ideig türelemmel. Aztán kirohant a házból, és becsöngetett a Cipriani villába.

* * *

Az európai híró ideggyógyász nagyon kedvelte Tótékat. Ingeit csak Mariskával engedte mosatni. Cipőit, kalapjait Tóttal viseltette egy-két hétig, hogy jobban testhez álljanak.

Épp vasárnapi sziesztáját tartotta, de készséggel fölkel, maga ment át, saját kezűleg dörömbölt a budin.

- Én vagyok itt, kedves Tót. Szeretnék magával beszélgetni egy kicsit.

Tót nem ellenkezett. Kijött a budiból, átengedte helyét az őrnagynak, engedelmesen követte a professzort, aki dolgozószobájába vezette, gondosan megvizsgálta, és elégedetten megveregette a vállát.

- Magának olyan szervezete van, hogy csak gratulálni lehet. De azért mondja el a panaszait, kedves Tót.

Széles homlokával, hegyesre nyírt, ezüst szakállával oly bizalomgerjesztően nézett rá, hogy Tótnak szinte jólesett kiönteni a szívét.

- Nincs semmiféle panaszom, méltóságos professzor úr. Én csak azt nem értem, hogy mit akarnak tőlem, hiszen megtettem minden tőlem telhetőt. A homlokomba húzom a sisakomat, mint egy részeg kocsis. Leszoktam az ásitásról és a nyújtózkodásról, még arról is lemondtam, hogy bemászok a plébános úr ágya alá, ami eléggé nehezemre esett. Beláttam, hogy Gyulánk életéről van szó, és ezért még az őrnagy úr zseblámpáját se köpöm ki, amikor beleteszik a számba. Mit lehet még egy apától kívánni? És miért bűn az, hogy szívesen ülök a budin?

- Érdekes - figyelt föl az európai híró ideggyógyász. - Magánál hasmenést okoz, ha szájába vesz egy zseblámpát?

- Teljesen normális az emésztésem, méltóságos professzor úr. Én csak azért ülök a budin, mert ott jó. Nem háborgat senki, zümmögnek a bogarak, és ha beriglizem az ajtót, szinte az anyám ölében érzem magam... Hát akkor miért dörömbölnék? Rossz ez? Bűn ez? Vagy talán valami betegség?

- Dehogyan betegség - mosolygott a professzor. - Kortünet, kedves Tót... Régóta szeret a budiba zárkózni?

Szó sincs róla, mondta Tót. Ő ezt a szokást csak néhány nap óta vette föl. Bár, ha jobban belegondol a dologba, akkor kezdte a szóban forgó helyet megkedvelni, amikor a kedves vendég megérkezett.

- Sejtettem - bólintott a professzor. - Ha szabad kérem, álljon föl egy percre, kedves Tót.

Tót fölállt. A tanár végigmérte.

- Mit gondol, kedves Tót, milyen magas maga?

- Én az átlagnál magasabb növésű vagyok.

- És a kedves vendégük alacsonyabb termetű magánál?

- Ő nekem legföljebb a vállamig ér.

- Hát ez a baj, kedves barátom - állapította meg a világhírű professzor. - Maguk ketten ennek a különbözetnek a betegei. Tudom, mennyire szereti a fiát, de azt mégsem kívánhatja egy őrnagytól, hogy egész nap fölnezzen a házigazdájára. Lássá be, hogy ezt maga se bírná ki soká.

- Belátom - mondta Tót. - De a testmagasságomon, sajnos, nem tudok változtatni.

A professzor mosolygott. Sokkal nagyobb bajokon is lehet segíteni; ma, amikor megszűnt a pestis, gyógyítható a veszettség, rossz emlék csupán a gyermekágyi láz, az ilyen panaszok játszva orvosolhatók... Az volna a legegyszerűbb, ha sámlira állítanák az őrnagyot. Ellene szól, hogy leeshetik, esetleg megüti magát, ami az egész üdülését elronthatná, és kiszámíthatatlan következményekkel járhat... Ő tehát azt javasolja, hogy inkább Tót mondjon le a kényelméről erre a kis időre.

- Én még a lélegzésemről is örömet lemondok - jelentette ki Tót. - De akkor is magasabb leszek az őrnagy úrnál.

- Mindjárt nem lenne magasabb nála - mondta a nagy ideggyógyász -, ha némiképp berogyasztaná a térdízületét.

Tót nézett egy nagyot.

- Hogy én berogyasszam a térdemet? - ismételte buta arccal.

- Magának ez meg se kottyán, kedves Tót.

- Átmenetileg vagy állandó jelleggel?

A tanár úgy vélte, hogy nem tesz jót a szervezetnek, ha valaki folyton változtatja a testtartását. Azt tanácsolta, hogy még alvás közben is húzza föl a térdét; így aztán ez a pozitúra úgyszólván második természetévé lesz.

Tót gondolkozott.

- Nem - mondta aztán. - Ezt én nem bírom ki.

- Ne hallgasson a hiúságára! - intette a tanár. - Inkább a fiára gondoljon. Mi jobb: ha behajlítja a térdét, vagy magára haragítja Gyula parancsnokát?

Ez döntő érv volt. Tót, habár bensőjében még mindig vonakodott, semmit se tudott ellene fölhozni. Sóhajtott egyet, aztán lassan berogyasztotta a térdét, amitől rögtön kisebb lett egy fejjel.

- Így elég?

- Elég! - mondta a professzor. - Ennél többet a világ legalacsonyabb őrnagya se kívánhat.

- Mert ha muszáj, még rogyhatok lejjebb is egy kicsit.

- Ne fáradjon - mondta a tanár. - Inkább azt nézzük, tud-e így járkálni.

Megpróbálták. Sikerült. Tud-e így futni. Futni is tudott. Fölállni, leülni, a könyvespolc létrájára mászni... Minden úgy ment, mint a karikacsapás.

- Most már nyugodtan hazamehet - mondta a híres ideggyógyász. - Majd meglátja, milyen fogadtatásban lesz része.

A hazamenetel gondolatára Tót elkomorodott. Az ablakból, ahol állt, épp a mátraszentannai korzózókra látott. Ő itt mindenkit ismer. Őt is ismerik. S akárhogy nézi őket, egyiknek sincs berogyasztva a lába.

- Én így nem megyek végig az utcán, méltóságos professzor úr - mondta eltökélten. - Ujjal fognak rám mutogatni az emberek!

- Ne legyen olyan beképzelt, kedves barátom - csóválta a fejét Cipriani. - Azt hiszi, maga az egyetlen? Téved, kedves Tót. A mai világban mindenki kénytelen áldozatot hozni.

Az övéihez hasonló panaszok, nyugtatta meg Tótot, a mai ideggyógyászok praxisában úgyszólván mindennaposak. Minden kornak megvan a divatos betegsége; mostanában általános az a jelenség, hogy senki se ismeri saját testméreteit. A többség egy fejjel alacsonyabbnak szeretne látszani, de akadnak cseplesz kis emberkék, akik óriásoknak hiszik magukat. Az orvostudomány tehetetlen, hiszen erre nincs abszolút mérték, csak az számít, hogy ki-kik szubjektíve mekkorának hiszi magát. Az Acta Medica Hungaricában cikk jelent meg egy zsidó orvosról, aki (száztíz centiméteres hasbővéssel) lakásából rendszeresen a kulcslyukon keresztül távozik, és úgy is jár haza. Ha őt nem kötné az orvosi titoktartás, szép számú példát mondhatna a saját praxisából is; így csak arról biztosíthatja Tótot, hogyha behajlítja a térdét, az a legszerényebb áldozat, amit a fia érdekében hozhat.

- Tegyük egy próbát - ajánlotta. - Sétáljon egyet berogyasztott térdel, és figyelje, mit szólnak hozzá az emberek... Ha ez megnyugtatja, el is kísérem magát.

Tót elfogadta a megtisztelő ajánlatot. Elindultak az utcán, ahol most volt legnépesebb a korzó. És mi történt? Semmi sem történt. A gyerekek messziről megsüvegelték, a felnőttek barátságosan köszöntötték, volt, aki meg is állt, és érdeklődött a családja avagy a vendég hogyléte felől. Csak egyszer ütötte meg a fülüket valami vihógó, félállati röhögés.

Ez Gyuri atyustól eredt, a kelekótya levélhordótól, aki mindedig félistent tisztelt Tótban, most azonban négykézláb körülfutotta, és megugatta, mint egy kutya.

A professzor legyintett.

- Mit vár ettől? - mosolygott Tótra. - Háromszor volt már nálam a klinikán, de nem lehet rajta segíteni.

El is búcsúzott Tóttól, mert nem volt szüksége a kíséretére. A járókelők nem vettek észre rajta semmit, sőt, mintha még a szokottnál is nagyobb megbecsüléssel öveznék... Így például az agarait sétáltató Leonhardt luxemburgi herceg (aki eddig legfeljebb a köszönését fogadta) most megállt, rávigyorgott, és az ujjával tréfásan fenyegetőzve, tört magyarsággal rászólt:

- Sétáltoksz, sétáltoksz? Lányoksz után mászkáltoksz?

Ha még ez se lett volna elég Tótnak, az otthoni fogadtatás végképp megnyugtatta volna. Mariska ugyanolyan örömteli mosollyal fogadta, mint máskor, és Ágikának se tűnt föl semmi, pedig ő egy tollpíhét is észre szokott venni az apján. Legföljebb az őrnagy szeme állt meg rajta egy pillanatra, amikor frissen borotválva, kölniszagot árasztva, kilépett a szobájából.

Bement, kijött, s újra meg újra szemügyre vette Tótót, mintha valami, egészen kicsike dolog mégis másképp volna, mint egyébkor. Amikor fürkészt pillantásával már harmadszor végigmérte, meg is kérdezte:

- Mondja csak, kérem... Mi történt magával?

- Semmi - mondta Tót.

- Hát nem tudom - méricskélte töprengve az őrnagy. - Mintha egy fejjel megnőtt volna!

Tótnak ugyan inkább az volt az érzése, mintha összement volna egy fejjel, de hát az a fontos, hogy a vendég elégedettnek látszott a változással. Cipriani professzor jóslata valóra vált. Soha, se most, se később, nem vette észre senki, hogy be van rogyasztva a térde.

Más ember boldog, de legalább elégedett lett volna! Hiszen ennél kevesebért ennél többet kívánni sem lehet. Amikor asztalhoz ültek, a vendég valóságosan elhalmozta Tótót kedvességének és barátságának jeleivel: ő azonban konok arccal ült, étvágytalanul kóstolgatta az ételt, s egy óvatlan pillanatban egyszer csak üresen állt a széke.

Mariska kiállt a verandaajtóba.

- Lajos! - kiáltotta. - Hol vagy, édes, jó Lajosom?

Csak egy diszkrét köhintés hallatszott a mályvabokrok felől.

* * *

Egy darabig békén hagyták.

De később, amikor már jól benne jártak a délutánban, és Tót még mindig nem volt hajlandó előjönni, Mariska megpróbálta jobb belátásra bírni. Előbb kérő szókkal, aztán okos érvekkel igyekezett a lelkére szólni, de amikor ennek se volt hatása, kijött a béketűrésből!

- Háromig számolok! - förmedt a férjére, oly pattogó hangon, ahogy még sose beszélt vele. - Ha nem jössz ki, akkor lakatost hozok!

Mintha a falnak beszélt volna. Tót megátalkodottan hallgatott.

Mit volt mit tenni? Mariska nagy kínban odaállt az őrnagy elé, és ötlemegetve tájékoztatta férjének konokságáról.

- És már azt hittem, hogy a kedves Tót úrnak el van rontva a gyomra! - kiáltott fel az őrnagy. - Eszerint ő pusztán kedvtelésből tartózkodik azon a helyen?

Mariska ezt is beismerte, szépítés nélkül. De ha arra számított, hogy a vendég fölháborodik, vagy legalább sértve érzi magát, akkor kellemes csalódás érte.

Az őrnagy szemmel láthatóan fel volt villanyozva. Érdeklődött, vajon Ágika ráér-e, s ha igen, hajlandó-e átmenni a Klein-féle vendéglőbe egy üveg jégbe hűtött sörért? Két poharat kért. Sörnyitót kért. Aztán, sörrel, poharakkal, sörnyitóval felszerelve, udvariasan bekopogott a kerti házikóba.

- Ne gondolja, kedves Tót úr, hogy ki akarom innen túrni, csak eljöttem magát meglátogatni. Hoztam egy üveg jégbe hűtött sört. Remélem, a világosat szereti?

- Én minden sört egyformán szeretek - mondta Tót. - Ha meg nem veti szerény ülőkém, méltóztassék helyet foglalni.

Egészen behúzódott a sarokba, és mentegetőzött a helyszűke miatt. Szerencsére, ha szorongva is, el tudtak helyezkedni. A sört lábhoz tették, a poharakat azonban tartaniuk kellett.

Együttlétük első perceiben Tót némiképpen feszélyezettnek érezte magát, ami természetes, hiszen még sohasem volt ilyen szűk helyen ilyen magas állású személlyel összezárva.

Mentegetőzött, amiért ilyen kezdetleges a helyiség. Hiába, faluhelyen nem lehet jobbat várni.

Az őrnagy megnyugtatta, hogy az ő kívánalmainak e kis házikó tökéletesen megfelel.

Tótot bántotta, hogy nem tisztította ki a gödröt, pedig már a szivattyút is idehozatta. A lajt tulajdonosa azonban ellenezte a gödörtisztítást.

Miért kellett volna tisztogatni? Hát olyan nagy igényű vendég ő? - kérdezte az őrnagy.

Nem. Az őrnagy nem nagy igényű, de már más vendégek is panaszkodtak a szagra.

Az őrnagy fejcsóválva megállapította, hogy őt Tót még mindig félreismeri. Pedig, ha jól emlékszik, egész ittléte alatt nem panaszkodott semmire, legkevésbé erre az árnyékszékre, mely minden igényt kielégít.

- Hát - mondta szokott szerénységével Tót - ha sokat nem is tudunk nyújtani a vendégeinknek, de azért igyekszünk.

- Én a maga helyében ki se mennék innen - mondta az őrnagy.

- Nem is - mondta Tót. - Csak ha muszáj.

- Maga okos ember! Hallja a lombsusogást?

- Hallom.

- És mi zúg itt?

- Egy bogár - mondta Tót.

- Hogy hívják?

- Zöld húslégy.

- Szép név - mondta az őrnagy.

Egy darabig még elhallgatták a zöld húslégy zúgását, a lombok susogását. Régi élettapasztalat, hogy a legszebb perceknek is végük szokott lenni.

- Sajnos, mennem kell - állt föl az ülőkéről az őrnagy. - Érezze jól magát, kedves Tót.

- Köszönöm a megtisztelő látogatást, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Miközöttünk - jegyezte meg a vendég - voltak ugyan eleinte kisebb nézeteltérések, de most már szerencsésen elsimult minden.

- Hála Istennek - állt fel Tót. - Tessék máskor is benézni hozzám.

- Mihelyt tehetem... Remélem, lesz szerencsénk a dobozolásnál? - érdeklődött az őrnagy.

- Az csak természetes.

- Mulasson jól! - búcsúzott az őrnagy. - Én pedig azzal a kellemes érzéssel távozom innen, hogy ezekben a nehéz időkben, amikor senki se találja a helyét, legalább maga ott van, ahová való!

* * *

Varró őrnagy üdülésének utolsó napjai eseménytelen egyhangúságban teltek el. Mindnyájan elégedettek voltak. Amikor aludni lehetett, aludtak. Amikor dobozolni kellett, dobozoltak. Beállt az egyensúlyi állapot.

Mégis, mint érdekességet, meg kell említeni, hogy Tót Lajos váratlanul kedvet kapott a dobozhajtogatáshoz. Ezt a műszájmunkát olyan ambícióval kezdte csinálni, hogy hamarosan az ő dobozai sikerültek a legszebben: kézzel kézzel adták, forgatták, csodálták őket.

- Nézzék az aput! - lelkesedett Ágika.

- Ki hitte volna? - csóválta a fejét az őrnagy.

- Látod, édes, jó Lajosom - tette hozzá Mariska. - Egy kis jóakarattal csodát lehet művelni.

Ennek az egyensúlyi állapotnak, persze, Tóték adták meg az árát. A kialvatlanságtól, az állandó szorongástól, a szokatlan idegfeszültségtől mindnyájan el voltak csigázva. Mariska például, akárhogy vigyázott, mindent kiejtett a kezéből, de az is előfordult, hogy állva elaludt néhány percre, tágra nyitott szemmel, mint egy tyúk, melyet kísérleti célból meghipnotizáltak.

Ágika nem ejtett el: ő inkább feldöntött, nekiment. Egyszer, amikor Tóttal ketten maradtak egy sötét szobában, többször is összeütközött vele. Sőt, amikor villanyt gyújtottak, a világos szobában is beleszaladt az apjába. - Pardon - mondta, hátrálva földöntötte a vasalólábat, és újra az apja felé indult. Tót pedig, bár lett volna helye kitérni, szintén a lánya felé vette az útját. Összeütköztek, mint két mozdony; úgy látszik, elérték azt a fáradtsági fokot, ahol a sötétség nem különbözik a világosságtól.

Tóton magán alig látszott, milyen rossz bőrben van, pedig ezt a négy napot valamilyen zsongó kábulatban élte át. Ez azonban már csak olyanféle tüneteket váltott ki belőle, mint az agykori gyengeség jegyei, melyekből hiányzik a fönség. Hangosan kellett hozzá beszélni, mert a hallása megromlott. Olykor-olykor elfelejtette lenyelni a falatot; egy darab hús estétől reggelig a szájában maradt. Hétköznapi cselekvéseket fölcserélt egymással: egyszer a szódavizes üveggel próbált fészülködni, a búcsúvacsorán pedig, amikor a tyúklevest kanalazta, az a téves képzelet támadt, hogy nem a levesnél tartanak, hanem már a szivarnál. Minthogy a füstöt mindig az orrán szokta kiengedni, az asztaltársak egyszer csak azt vették észre, hogy Tót orrán csak úgy dől kifelé a sok rizs, borsó, sárgarépa, no meg Mariska híres grízgaluskái.

E kis zökkenőkön azonban már nem akadt fönn senki. Egy a fontos: hogy a vendég elégedett, jókedvű, idegileg kiegyensúlyozott, és e két hét alatt majdnem négy kilót hízott!

Mindez abban a pár szóban kristályosodott ki, melyekkel az őrnagy, amikor már a délutáni buszra vártak, elbúcsúzott tőlük:

- Higgyék el, kedves Tóték, nekem semmi kedvem sincs elutazni.

Mariska nagyot sóhajtott, de ezt a sóhajt az öröm fakasztotta.

- Minekünk is fáj - mondta -, hogy el kell válnunk a mélyen tisztelt őrnagy úrtól.

- Magával pedig - fordult az őrnagy Tóthoz - nagyon meg vagyok elégedve, kedves Tót. Csak vigyázzon, hogy vissza ne essen a régi hibáiba!

Tót kifejezéstelen arccal nézett rá, és valamit morgott a foga közt. Ezt Mariska, aki legközelebb állt hozzá, így értette:

- Rottyints a gatyádba!

Nagy kérdés, hogy jól hallotta-e, mert dübörögve megérkezett a távolsági busz, és elnyomott minden hangot.

A busz megállt. Az őrnagy sorra kezét fogott velük. Ágikát homlokon csókolta.

- Isten velük! Úgy érzem magam, mintha egy új életem kezdődött volna a maguk vendégszerető otthonában. Nem vagyok a szavak embere. Inkább majd tettekkel mutatom meg, milyen hálát érzek.

Tóték csak álltak meghatottan. Az őrnagy fölszállt, aztán kihajolt az ablakon.

- Még egyszer köszönöm a szíves vendéglátást.

- Örülünk, hogy jól érezte magát az őrnagy úr.

- Minden jót, kedves Tóték!

- Szerencsés utat, őrnagy úr.

Az autóbusz elindult. Az őrnagy még odakiáltotta:

- Remélem, nem voltam terhükre?

Mind a hárman intettek, és kiabáltak, hogy jaj, dehogy!

Az autóbusz eltűnt a kanyarban. Tóték még mindig integettek, de arcukról eltűnt a búcsúmosoly, sorban egymás után, ahogy három gyertyát fújnak el.

Tót nem mozdult. Még intésre emelte karját, és még mindig az út kanyarulatát leste, mintha attól félne, hogy váratlanul visszafordul a busz, leszáll róla az őrnagy, és minden előről kezdődik. Minthogy ez nem következett be, Tót megnyugodott.

Először is levette sisakját, és úgy tette vissza, hogy testének függőleges tengelye a sisak vízszintes tengelyével kilencvenfokos szöveget zárjon be. Aztán megpróbálta kiegyenesíteni a térdét.

- Segíts már, Mariskám - mondta, mert a térde egészen belemerevedett a behajlított tartásba. Csak a két nő közös segítségével sikerült végre kiegyenesítenie. Ekkor azonban kihúzta magát, és szeretteitől közrefogva, emelt fővel, szép, büszke lépteivel elindult hazafelé.

Otthon körül se nézett. Egyenesen az új margóvágóhoz lépett. Az ormótlan alkotmány alig fért ki az ajtón. Lecipelte a budi mögé, a mályvabokorig; amikor visszajött, és zihálása elcsitult, kijelentette:

- Mostantól kezdve reggel fogunk reggelizni, este fogunk vacsorázni, és éjjel fogunk aludni. Megértettétek?

- Úgy lesz minden, ahogy te akarod, édes, jó Lajosom - mondta legszerelmesebb mosolyával Mariska.

Úgy is lett. Amikor beesteledett, megvacsoráztak. Utána Tót az ajtóhoz húzta kényelmes karosszékét. Mariska odahúzódott az urához, és magával vonta a kislányát, aki úgy fonódott az apjára, mint egy inda. Néhány percet töltöttek el így; fejük fölött szikrázott a csillagporos augusztusi éj, s a Bábony, mint egy óriási, zöld tüdő, esti hűvösséget lehelt rájuk. Majd jön a tél... A nagy, orosz tél, dermesztő szeleivel, metsző hidegével. De az ilyen zászlóaljrotdák bizonyára jól vannak fűtve, a parancsnokok pedig kőházakban laknak, s a kőházakat, főleg éjjel, amikor lakói alusznak, kettőzött őrség veszi körül. Így talán azokat a keveseket, akiknek ilyen kiváltságosak a körülményei, remélhetően nem éri baj.

* * *

Leltár

Felvétetett a gomeli tábori kórházban Kincs Károly g. hadnagy által, Koroda I. őrmester és Boglár D. őrmester, mint tanúk jelenlétében, a Tót Gyula zászlós tulajdonát képező ingóságokról, melyekbe a kincstár tulajdonát képező darabok nem számítottak be.

<i>Elnevezés:</i> <i>egy habselyem alsó</i>	<i>Leírás:</i> -
<i>Elnevezés:</i> <i>egy zsebkendő</i>	<i>Leírás:</i> <i>kockás</i>
<i>Elnevezés:</i> <i>bőrtárca, pénz</i>	<i>Leírás:</i> <i>38 P 60 fillér</i>
<i>Elnevezés:</i> <i>egy tintaceruza</i>	<i>Leírás:</i> -
<i>Elnevezés:</i> <i>egy fénykép</i>	<i>Leírás:</i> <i>1 férfi + nőalak</i>
<i>Elnevezés:</i> <i>20 Honvéd cigaretta</i>	<i>Leírás:</i> -

*(Dátum, aláírás)
(Szétázott az esővizes hordóban)*

* * *

Mariska rámosolygott az urára.

- Fáradt lehetsz. Feküdjünk le, édes, jó Lajosom.
- Csak előbb még elszívok egy szivart - mondta Tót.

Mariska futott a szivarért, Ágika tűzzel szolgált, Tót pedig élvezettel leszívta a füstöt. Szerette az élet apró örömeit. Most olyan jól érezte magát, hogy nyújtózott egyet, amibe beleroppantak az ízületei, aztán felsóhajtott:

- Jaj, anyám, anyám, szegény, jó anyám!

Ebben a pillanatban közeledő lépések hallatszottak. Tóték csodálkozva néztek föl.

A veranda ajtajában ott állt Varró őrnagy, kofferral a kezében, sugárzó arccal, széles mosollyal.

- Látom, kedves Tóték, hogy nem hisznek a szemüknek - mondta. - Pedig igaz!

Tót valamilyen furcsa, pukkanásszerű hangot hallatott. Nem emberi hang volt. Olyasféle hang volt, mint amikor egy kútba fulladóból feljön az utolsó buborék. Beszélni azonban nem tudott.

Beszélni senki se tudott. Csak nézték az őrnagyot, kiguvadt szemmel.

- Egerben le akartam pecsételtetni a szabadságos leveletem, de a pályaudvar-parancsnokságon azt a kellemes hírt közölték velem, hogy a partizánok fölrobbantottak egy hidat, és ezért három napig nem járatnak szabadságos vonatot...

Rámosolygott Tótra, Tótnéra, Ágikára.

- Úgyis olyan nehéz volt egymástól elválni; gondoltam, ezt a három napot maguknál töltöm el... Remélem, nem leszek terhükre?

Tóték még most se bírtak szólani. Az őrnagy bevitte kofferét, aztán visszajött, s a tettvágytól buzogva így szólt:

- Ha nincs kifogásuk ellene, dobozolhatnánk egy kicsit...

Elhallgatott. Nézelődött.

- Ejnye már - mondta. - Hová lett az új margóvágó, kedves Tót?

Tót megpróbált válaszolni, de ez csak a harmadik nekifutásnál sikerült neki.

- Levittem a kertbe, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Miért? - csodálkozott az őrnagy. - És hová?

- Csak ide a mályvákhoz - mondta szolgálatkészen Tót. - Tessék parancsolni, mindjárt megmutatom.

Eltűntek a sötétben.

Mariska és Ágika ott maradtak, álltak, a sötétbe meresztették a szemüket. Látni nem láttak semmit. Egy ideig nem is történt semmi. Aztán tompa döndülés hallatszott. Ettől megrázkódtak. Aztán megint lecsapott a margóvágó acélkarja; ettől a döndüléstől is megrázkódtak. Úgy-szintén a harmadiktól is.

Megint elmúlt egy kis idő. Aztán visszajött Tót. - Miért álltok itt? - kérdezte. - Menjünk lefeküdni.

Megágyaztak. Levetköztek. Ágyba bújtak.

Mariska eloltotta a villanyt. Ő is lefeküdt. Egy ideig hallgatott, aztán félénken megkérdezte: - Háromba vágta, édes, jó Lajosom?

- Háromba? Nem. Négy egyforma darabba vágta... Talán nem jól tettem?

- De jól tetted, édes, jó Lajosom - mondta Mariska. - Te mindig tudod, mit hogyan kell csinálni.

Feküdtek, hallgattak, forgolódtak. Oly fáradtak voltak, hogy végül mégiscsak elnyomta őket az álom. Tót azonban alva is forgolódtott, rúgott, nyögött, egyszer majd kiesett az ágyból.

Rosszat álmodott talán? Ez azelőtt nem volt.

.oOo.